

SAN FRANCİSCO KONFERANSI GÖRÜŞMELERİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KARARLARI İŞİĞİNDA SELF- DETERMİNASYON KAVRAMININ İNCELENMESİ

Şahin Eray KIRDIM*

Atahan DEMİRKOL**

ÖZ

Bu çalışma uluslararası hukuk ve ilişkilerin en tartışmalı kavramlarından biri olan self-determinasyonun 20'nci yüzyıldaki gelişim sürecine odaklanmaktadır. Çalışmada, İkinci Dünya Savaşı öncesi ortaya çıkmakla birlikte, ilk defa Birleşmiş Milletler Şartı ile geniş kapsamlı bir uluslararası antlaşma içerisinde muğlak bir şekilde kendine yer bulan bu kavram San Francisco Konferansı'ndan itibaren detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Birleşmiş Milletler teşkilatı tarafından hayata geçirilen düzenlemeler özelinde incelenen self-determinasyon tartışmalarının temelde üç ana ekseninde yapıldığı tespit edilmiştir. İç self-determinasyon ve dış self-determinasyon olarak ifade edilen birinci tartışma self-determinasyonun kapsamına yöneliktir. İlke ve hak kavramları üzerinden yapılan ikinci tartışma self-determinasyonun anlamına ilişkindir. Son tartışma ise self-determinasyona dayanacak olan özne, yani, "peoples" kavramı üzerinde yaşanmaktadır. Çalışma, literatürden ayrılan bir yönüyle San Francisco Konferansı tutanakları ile konuya ilişkin önem arz eden Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararları görüşme tutanaklarını detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu anlamda çalışma, self-determinasyon kavramına ilişkin ilke-hak tartışmasının ikinci lehine artık son bulduğunu, ancak diğer iki tartışmanın daha sıcaklığını koruduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Self-determinasyon, Öz-Yönetim, Ayrılma Hakkı, Birleşmiş Milletler, San Francisco Konferansı.

---

* **Dr. Öğr. Üyesi,** Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü /AFYON **e-posta:** yekirdim@aku.edu.tr
Orcid ID: 0000-0003-4207-6559

** **Arş.Gör.,** Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. **e-posta:** ademirkol@aku.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-7185-5781

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.871264

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 20/11/2020

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 04/01/2021

**THE EXAMINATION OF THE CONCEPT OF SELF-DETERMINATION
IN THE LIGHT OF THE SAN FRANCISCO PROCEEDINGS AND THE
UNITED NATIONS RESOLUTIONS**

Abstract

This study focuses on the development process of self-determination in the 20th century, which is one of the most controversial concepts of international law and relations. Although emerged before the Second World War, this concept, which was ambiguously included in a comprehensive international agreement with the United Nations Charter for the first time, has been subjected to a detailed examination in the study since the San Francisco Conference. It has been determined that the self-determination discussions, which are examined in terms of the regulations implemented by the United Nations, are basically held in three main axes. The first discussion, expressed as internal self-determination and external self-determination, is about the extent of the concept. The second discussion, made through the concepts of principle and right, is about the meaning of self-determination. The last discussion is on the subject, namely “peoples”, who may rest on self-determination. The study examines in detail the minutes of the San Francisco Conference and the meeting minutes of the United Nations General Assembly resolutions, which are important on the subject, in a way that differs from the literature. In this sense, the study shows that the principle-right debate on the concept of self-determination is now ended in favor of the latter; but the other two discussions remain warm.

Keywords: *Self-determination, Self-government, Right to Secede, United Nations, San Francisco Conference.*

GİRİŞ

Henüz İkinci Dünya Savaşı devam ederken Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Dumbarton Oaks kasabasında toplanan dönemin dört büyük gücü (ABD, Birleşik Krallık, Sovyetler Birliği ve Çin) savaş sonrası düzenin hamiliği konusunda oldukça kararlıydı.¹ 21 Ağustos-7 Ekim 1944 tarihlerinde bir araya gelen dört devlet, barış ve güvenliği sağlamakla görevli uluslararası bir örgüt kurulması konusunu tartışmaya açtılar.² Müzakereler sonucunda ortaya çıkan Dumbarton Oaks Önerileri (“Dumbarton Oaks Proposals”), Birleşmiş Milletler'in (BM) kurucu antlaşmasının (BM Şartı) temellerini oluşturmaktaydı. 5 Mart 1945'te diğer ülkelere gönderilen

¹ Hans Kelsen, “The Old and the New League: The Covenant and the Dumbarton Oaks Proposals”, 1945, 39(1), The American Journal of International Law, s. 45.

² Yearbook of United Nations 1946-47, s. 4.

davetiye ise, bu örgütün kurulması konusunu tartışmak için yine ABD'nin San Francisco şehrinde toplanacak konferansa katılımcıları davet etmekteydi.³

1941 yılına dönüldüğünde ise İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ve Birleşik Krallık, self-determinasyonu⁴ savaş sonunda sağlanması gereken bir hedef olarak görmekteydi. Bunun somut bir göstergesi olarak da 14 Ağustos 1941 tarihinde dönemin ABD Başkanı Roosevelt ve Birleşik Krallık Başbakanı Churchill tarafından ilan edilen Atlantik Bildirisi ortaya çıkmıştır.⁵ Bildiride ifade edilen haliyle "... [ABD ve Birleşik Krallık], tüm insanların sahip olmak istedikleri hükümet şeklini seçme hakkına saygı duyar ve [bu haktan] zor kullanılarak yoksun bırakılanların egemenlik haklarının ve öz-yönetimlerinin geri verildiğini görmeyi arzulamaktadır."⁶ İki güç arasındaki bir anlaşmadan ziyade geleceğe dair görüşleri içeren bildiri,⁷ bu maddesiyle daha sonra San Francisco Konferansı'nda ele alınacak olan self-determinasyon için bir öngörü olarak ifade edilmektedir.⁸

İlerleyen yıllarda Atlantik Bildirisi'ndeki bu hakkın tüm halklara uygulanıp uygulanmayacağına yönelik bir tartışma da yaşanmıştır. Doğrudan self-determinasyona yer vermeyen Bildiri'de hükümet şeklini seçme hakkı, kolonyalizm kaynaklı bir görüş ayrılığı doğurmuştur.⁹ Başbakan Churchill'in açıkça ifadesine göre, Bildiri'de bahsedilen ve self-determinasyona kaynaklık ettiği öngörülen haklar Nazi işgali altındaki halklara uygulanabilecekken,

---

³ Huntington Gilchrist, "Colonial Questions at the San Francisco Conference", 1945, 39(5), *The American Political Science Review*, s. 982-83.

⁴ Türkçe literatürdeki bazı çalışmalarda self-determinasyon kavramı yerine "kendi kaderini tayin" ifadesi de kullanılmaktadır. Ancak bu çalışmada self-determinasyon kavramı üç nedenden ötürü tercih edilmiştir. Birincisi "self-determinasyon" ifadesi diğer pek çok yabancı kökenli kelime gibi Türkçeleşmiş ve literatürdeki pek çok çalışmada da bu haliyle kullanılmıştır. İkincisi kavram artık uluslararası bir kimlik kazanmış ve "diller üstü" bir özellik kazanmıştır. Üçüncü olarak, BM Şartı ve diğer uluslararası belgelerle uyumlu kalabilmek arzulanmıştır.

⁵ Antonio Cassese, *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, 2. Baskı, Cambridge University Press, 1996, s. 37.

⁶ *Yearbook of United Nations* 1946-47, s. 2.

⁷ <<https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>> Erişim Tarihi 07 Kasım 2020.

⁸ Wolfgang Danspeckgruber, *The Self-Determination Of Peoples: Community, Nation, And State In An Interdependent World*. Lynne Rienner Publishers, 2002, s. 101.

⁹ Bonny Ibhawoh, "Testing The Atlantic Charter: Linking Anticolonialism, Self-Determination And Universal Human Rights", 2014, 18(7-8), *The International Journal of Human Rights*, s. 842.

Birleşik Krallık hükmü altında yaşayan koloniler için söz konusu olmayacaktır. Buna karşılık Başkan Roosevelt ise daha sonradan bu hakkın kısıtlı bir topluluğa değil tüm insanlara yönelik olduğunu ifade etmiş ve hatta daha da ileri giderek küresel bir güvenliğin ancak evrensel olarak self-determinasyon ilkesinin tanınmasıyla elde edileceğini söylemiştir.¹⁰ Ancak Atlantik Bildirisi'ndeki self-determinasyonun, ayrılıkçılık (dış self-determinasyon) veya öz-yönetim (iç self-determinasyon) olduğu konusuna da açıklık getirmek gerekmektedir. Bildiri'de self-determinasyona yönelik kavrayış genel bir prensip şeklinde ve öz-yönetime ilişkin olarak anlaşılmıştır.¹¹ ABD için İkinci Dünya Savaşı boyunca bir "savaş zamanı sloganı" olarak adlandırılan self-determinasyon, bu süreçte sık sık Amerikan hükümetinin de gündemine gelmiş ve açıklamalarında yer bulmuştur. Açık bir şekilde self-determinasyon ilkesini dış politikasının bir parçası olarak deklare eden ABD, bunun bir hak olduğunu ifade etmekten ise çekinmiştir.¹² İlk defa Atlantik Bildirisi'nde ele alınan self-determinasyon kavramı, sonrasında bir prensip veya hak olması hususunun tartışıldığı San Francisco Konferansı'nda gündeme gelmiştir.¹³

Cassese'ye göre self-determinasyon kavramı Amerikan Bağımsızlık Bildirisi (1776) ve Fransız Devrimi (1789)'nin bir yansımasıdır ve kökleri bu olaylara uzanmaktadır.¹⁴ Wilson'dan Obama'ya kadar neredeyse tüm ABD başkanları tarafından ABD'nin fikri olması iddiasıyla sahip çıkılan ve ABD'nin demokratik ve antkolonyal mücadelesinin ürünü olduğu ileri sürülen kavramın,¹⁵ Fransa'dan Avrupa'ya yayıldığı görüşü de mevcuttur.¹⁶ Bu düşünce hiç şüphesiz kavramın Fransız Devrimi ve sonrasında Amerikan bağımsızlık süreci ile karşılaştırıldığında halk egemenliğini daha fazla öne çıkartan bir şekilde kullanılmasıyla alakalıdır.¹⁷ İtalya'da Mazzini'nin halkların kendi statülerini özgürce belirlemesi, Sovyetler'de Lenin'in sosyalizmin

¹⁰ Ibhawoh, s. 843.

¹¹ Cassese, s. 37.

¹² Brad Simpson, "The United States And The Curious History Of Self-Determination", 2012, 36(4), *Diplomatic History*, s. 679.

¹³ Ibhawoh, s. 843.

¹⁴ Cassese, s. 11.

¹⁵ Simpson, *The United States*, s. 675.

¹⁶ Lea Brilmayer, "Secession And Self-Determination: A Territorial Interpretation", 1991, 16, *Yale J. Int'l L.*, s. 180.

¹⁷ Mustafa Koçak, "Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri", 2018, 23(38), *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 91.

dünyaya yayılması için bir yöntem ve ABD’de Wilson’un Avrupa’da barışı sağlamak için bir araç olarak gördüğü self-determinasyon böylece kısa sürede uluslararası alanda gündeme gelmiştir.¹⁸ Ancak self-determinasyonun, Churchill’in de açık ifadesindeki gibi, galip ülkelerin kolonileri için neredeyse hiçbir etkisi olmamıştır.¹⁹

Aşağıda da değinildiği üzere, kavramın anlamı ve kapsamı hakkında San Francisco konferansında bile bir uzlaşmaya varılamamıştır.²⁰ Bu kapsamda kavramın doğrudan bir tanımını yapmak bu çalışmanın ruhuna da uygun olmayacaktır, zira self-determinasyon üzerine birçok görüş ve tanımlama vardır.²¹ Britannica Ansiklopedisi’ne göre “self-determinasyon, genellikle belirli bir seviyede milli bilinç içeren bir insan grubunun kendi devletlerini kurma veya kendi yönetimlerini seçme sürecidir.”²² Lenin’e göre “halkların self-determinasyon hakkı özellikle siyasal anlamda bağımsızlık hakkı ve baskıcı ulustan özgür bir şekilde siyasal ayrılma hakkını ifade eder. Özellikle, bu siyasal demokrasi talebi ayrılıkçılık için ve ayrılan halk tarafından ayrılıkçılık referandumu [yapılması] için propaganda yapma konusundaki tam özgürlüğü ifade eder.”²³ Berman’a göre “self-determinasyon, insanlar tarafından ... kendi kaderleri hakkında söz sahibi olmak için ileri sürülen hakka işaret eder.”²⁴ Self-determinasyonu hem bir ilke hem bir hak olarak ele alan Malanczuk için “self-determinasyon ilkesi bir bölgede yaşayan insanların o bölgenin siyasal ve yasal statüsüne karar verme hakkını ifade eder. Örneğin kendi devletlerini kurmaları veya başka bir devletin parçası olmayı seçmeleri gibi.”²⁵ Sterio ise

---

¹⁸ Cassese, s. 13. Wilson’un self-determinasyon ile neyi kastettiğine dair bir tartışma vardır. Bkz. Allen Lynch, “Woodrow Wilson And The Principle Of National Self-Determination: A Reconsideration”, 2002, 28(2), *Review of International Studies*, s. 419-436.; Trygve Throntveit, “The Fable Of The Fourteen Points: Woodrow Wilson And National Self-Determination”, 2011, 35(3), *Diplomatic History*, s. 445-481.

¹⁹ Brillmayer, s. 180.

²⁰ Frederic L Kirgis, “The Degrees Of Self-Determination In The United Nations Era”, 1994, 88(2), *The American Journal of International Law*, s. 304.

²¹ Helen Quane, “The United Nations And The Evolving Right To Self-Determination”, 1998, 47(3), *International and Comparative Law Quarterly*, s. 537.

²² <<https://www.britannica.com/topic/self-determination>> Erişim Tarihi 10 Kasım 2020.

²³ Vladimir Ilyich Lenin, *Collected Works Volume 22*, Progress Publishers, Moscow, 1964, s. 146.

²⁴ Nathaniel Berman, “Sovereignty In Abeyance: Self-Determination And International Law”, 1988, 7(51), *Wis. Int’l LJ*, s. 52.

²⁵ Peter Malanczuk, *Akehurst’s Modern Introduction to International Law*, 7. Baskı, Routledge, 1997, s. 326.

“uluslararası hukukta self-determinasyon, bir ‘halkın’ yönetenden belirli bir derecede özerklik kazanmasını sağlayan hukuki haktır”²⁶ diyerek kavrama ilişkin bir tanım yapmaktadır.

Self-determinasyon, öz-yönetim kavramıyla sıklıkla iç içe geçmiş bir anlamda da kullanılabilen, aslında ayrılıkçılık ve öz-yönetim üzerinde bir çatı olarak konumlanmış bir kavramdır. Daha geniş bağlamda self-determinasyon, kolonileşme karşıtı, işgalciliği yasaklayan ve bağımsız devletlerde insanların kendi kaderlerini tayin etmelerini sağlayan bir kavram olarak da anlaşılabilir.²⁷ Bu hususta iç self-determinasyon ve dış-self determinasyon tanımlamalarına bakmak yararlı olacaktır. Arsava’ya göre bu iki kavram birbirine alternatif değil, aksine hiyerarşik ilişki içerisindedir.²⁸ İç self-determinasyon olarak bilinen öz-yönetim, aslında bir özerklik durumudur. Daha açık bir ifadeyle, iç self-determinasyonda belirli bir derecede özerklik talep eden grup, içinde yaşadığı devletten bağımsız bir hale gelmeden kendi yönetimini kurmayı talep etmektedir. Bu bağlamda iç self-determinasyon bir halkın devletin iç yapısındaki yönetim biçimini özgürce seçebilmesiyle de alakalıdır; egemenliği ifade etmez.²⁹ Diğer yandan dış self-determinasyon ise ayrılıkçılık olarak ifade edilmektedir. Bu ayrılma hareketi, bağımsız bir devletten ayrılma veya başka bir bağımsız devlete katılma olarak anlaşılabilir.³⁰

Bu çalışmada, self-determinasyon kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve BM çatısı altında yaşanan gelişmeler üzerinden ele alınmakta ve hem literatürde hem de devlet uygulamalarında oldukça tartışmalı olan kavramın seyir defterinin birkaç sayfası detaylı şekilde incelenmektedir. Her ne kadar self-determinasyon, İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve özellikle Wilson ilkeleri temelinde uluslararası ilişkiler ve hukukun konusu olsa da bu dönem çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır, zira bu dönemde kavram hukuki bir statü kazanmaktan ziyade salt politik bir tartışma yaratmıştır. Benzer şekilde kavramın BM dışı uluslararası kurum ve dokümanlarda ele

²⁶ Milena Sterio, *The Right to Self-Determination Under International Law*, New York: Routledge, 2013, s. 9.

²⁷ Bossacoma Busquets, *Morality and Legality of Secession*, Springer International Publishing, 2020, s. 148.

²⁸ Füsun Arsava, “Halkların Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkının Tarihçesi ve Günümüzde Getirdiği Problemler”, 2013, 8(Prof.Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan), Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, s. 389.

²⁹ Koçak, s. 109; Arsava, s. 389.

³⁰ Busquets, s. 148.

alındığı bir gerçeklik olsa da³¹ bu gelişmeler çalışmanın kapsamına alınmamış ve BM odaklı bir inceleme yapılmıştır.

Bu bağlamda çalışma, kavramı BM Şartı'nın ortaya çıktığı San Francisco Konferansı görüşmelerinden itibaren izlemekte ve BM tarafından self-determinasyon açısından önem arz eden kararları hem bu kararların arka planları hem de doktrin üzerinden değerlendirmektedir. Çalışmada, self-determinasyonun anlam ve kapsamında San Francisco Konferansı'ndan bu yana herhangi bir değişim olup olmadığı sorusuna cevap aranmaktadır. Bu sorunun cevaplanmasında, San Francisco Konferansı görüşme tutanakları, BM Şartı, BM Genel Kurul kararları ve bu kararların görüşme tutanaklarının lafzi ve tarihsel yorum yöntemlerine başvurulmuştur. Ayrıca BM Genel Kurulu'nun 2625 sayılı kararla ilgili değerlendirmemizde *a contrario* yorum yöntemi de kullanılmıştır.

20'nci yüzyıl boyunca gelişen self-determinasyon hakkının BM dokümanları özelinde tarihini sunan çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde San Francisco Konferansı'nı toplantı tutanakları üzerinden inceleyen çalışma, ikinci bölümde Şart sonrası dönemde BM tarafından ortaya konulan hukuki metinleri ele almaktadır. Üçüncü bölümde ise tüm bu süreç hem bu tarihi arka plan hem de doktrin üzerinden özgün bir değerlendirmeyle sunulmaktadır. Bu değerlendirme üç temel tartışma üzerinden yapılmaktadır. Birincisi self-determinasyonun anlamına ilişkin olup, hakkın öz-yönetim mi yoksa bağımsızlık mı anlamına geldiği tartışmasıdır. İkinci anlaşmazlık bunun bir ilke mi yoksa hak mı olduğu yönündedir. Üçüncüsü ise hakkı kullanacak özneye ilişkin olup, “people” kavramının anlam ve kapsamına odaklanmaktadır. Çalışma, ilke-hak tartışmasının artık son bulduğu, ancak diğer tartışmaların hala sıcaklığını koruduğunu göstermektedir.

I. SAN FRANCİSCO KONFERANSI'NDA SELF-DETERMİNASYON

Birinci Dünya Savaşı öncesinde bir fikir olarak gündeme gelen ve ABD Başkanı Wilson tarafından Milletler Cemiyeti sözleşmesine de eklenmeye çalışılan self-determinasyon,³² BM Şartı'nın hazırlanması sürecinde San

---

³¹ Boris Meissner, “The Right of Self-Determination after Helsinki and Its Significance for the Baltic Nations”, 1981, 13(2), Case Western Reserve Journal of International Law, s. 375-384.

³² Jorri C Duursma, Fragmentation and the International Relations of Micro-states: Self-determination and Statehood, Cambridge University Press, 1996, s. 10.

Francisco Konferansı ile bir fikirden hukuki bir temeli olan uluslararası bir kavram haline gelmiştir.³³ Ancak self-determinasyon ile ilgili görüşler Konferans'ta farklılıklar göstermiştir. Aşağıda üzerinde durulacağı gibi self-determinasyonun anlamı ve kapsamı, “peoples/nations/states” kavramlarının tercihi, öz-yönetim ve ayrılıkçılık gibi konular tartışmaya açılmıştır.

Lenin'in self-determinasyon hakkının halkların özgürleştirilmesi için genel bir prensip haline gelmesi konusunu ilk dile getiren kişi olduğu ifade edilmektedir.³⁴ Bu bağlamda Lenin'in self-determinasyon hakkı savunusu, milliyetçilik ve baskı karşıtlığı temelinde olan ve ayrılıkçılığı da kapsayan bir anlayış üzerine inşa edilmiştir.³⁵ Dolayısıyla Lenin'in self-determinasyona verdiği önemin bir göstergesi olarak, Sovyetler Birliği'nin girişimleri sonucu, Dumbarton Oaks Önerileri'nde yer almayan self-determinasyon ilkesi BM Şartı'na dahil edilmiştir.³⁶ Her ne kadar bu kavrama Şart'ta yer verilmesi önemli olsa da kavrama ilişkin maddelerde birçok belirsizlik bulunmaktadır.³⁷ Söz konusu maddelerdeki anlam belirsizliği nedeniyle self-determinasyonun tanımından uygulanmasına kadar pek çok konu muğlaktır. Hatta bizatihi “self” kavramının kendisinin ne ifade etmesi gerektiği, kimlerin “self” olabilecekleri ve dolayısıyla bu ilkeye dayanabilecekleri dahi muallaktadır. San Francisco Konferansı sırasında self-determinasyon konusu komiteler ve alt komiteler tarafından ele alındığından, buradaki tartışmaları incelemek kavramın özünün anlaşılması açısından aydınlatıcı olacaktır. Zira böyle bir inceleme en azından Şart'ın hazırlanması sırasında devletlerin self-determinasyona yönelik yaklaşımlarını ortaya koyacaktır.

San Francisco Konferansı'nda self-determinasyon ilkesine³⁸ ilişkin olarak ilk sinyal Meksika delegasyonunun Dumbarton Oaks Önerileri'ne vermiş olduğu yanıtta geçmektedir.³⁹ Dumbarton Oaks Önerileri'nde yer

³³ Cassese, s. 3-4; Christine Griffioen, *Self-Determination as a Human Right: The Emergency Exit of Remedial Secession*, Science Shop of Law, Utrecht, 2010, s. 10.

³⁴ Cassese, s. 14, 19.

³⁵ Busquets, s. 152.

³⁶ Cassese, s. 38.

³⁷ Cassese, s. 38.

³⁸ Burada self-determinasyon için “ilke” ifadesinin kullanımı bilinçli bir tercihtir, zira aşağıda gösterildiği üzere San Francisco görüşmeleri sırasında bunun bir “hak” mı yoksa “ilke” mi olarak anlaşılması gerektiği yönünde bir görüş birliğine varılamamıştır. Bu nedenle BM Şartı'nda geçtiği haliyle alınmıştır.

³⁹ “Bölüm I... Örgütün amaçları [şunlar] olmalıdır... 2. Halklar arasında dostça ilişkiler

verilen “Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İşbirliği Düzenlemeleri” bölümüne eklemek istediği bir madde ile Meksika, self-determinasyonu tüm dünyada uygulanabilir bir ilke haline getirmek arzusunda olmuştur.⁴⁰ Aslında manda yönetimleri altında bulunan ülkelerin bağımsızlığına yönelik olan bu öneriye göre, manda yönetimi altındaki bir bölge kendini yönetmek için gerekli ilerleme derecesine ulaşır ulaşmaz, bu bölgenin egemen bir devlet haline gelmesi için gerekli adımlar atılmıyordu.⁴¹

Bugün BM Şartının 1(2) ve 55’inci maddelerinde ifadesi bulan self-determinasyon ilkesi Dumbarton Oaks Önerileri’nde yer almamıştır. Her ne kadar böyle bir ilkenin BM Şartı’na eklenmesine yönelik öneri dört büyük devlet tarafından San Francisco Konferansı sırasında resmi olarak ortaklaşa yapılmış olsa da⁴² bu öneriye ön ayak olan ülkenin Sovyetler Birliği olduğu konusunda genel bir uzlaşma vardır.⁴³ 5 Mayıs 1945’te yapılan bu öneriyle,

---

geliştirmek ve evrensel barışı güçlendirmek için gerekli diğer önlemleri almak...” Yearbook of United Nations (1946–7), s. 4.

⁴⁰ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 140-142. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020)

⁴¹ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 142; Meksika bu ilkenin Amerika kıtası başta olmak üzere tüm dünya için uygulanmasını önermiştir: “Tüm dünya ve özellikle Amerika’daki halklar için self-determinasyon ilkesi geçerli olmalı ve etkili bir şekilde uygulanabilmelidir. [Meksika] bunun mümkün olan en kısa sürede ve tercihen mevcut savaş sona erdiğinde gerçekleşmesini tavsiye etmektedir. Birleşmiş Milletler’in bugün mücadele ettiği ideallerin doğal bir sonucu olarak, söz konusu ilkenin kitabımızda tam olarak uygulanabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. (Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 147).”; “Bir koloniden manda yönetimine ve bir manda yönetiminden egemen bir devlete geçiş için genel uygulama kurallarının sağlanmasında, self-determinasyon ilkesinin evrensel uygulamasını elde etmek için aranması gereken ilke zımnen teyit edilmiştir. (Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 146),”

⁴² Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 622.

⁴³ Cassese, s. 38. (“Dört büyük güç, [self-determinasyon meselesini] SSCB’nin ısrarı üzerine ele almışlardır”); Jörg Fisch, The Right of Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion, (Çev: Anita Mage), Cambridge University Press, New York, 2015, s. 191. (“Sovyetler Birliği’nin desteği olmasaydı, self-determinasyon konusunda böylesine net bir ifade kesinlikle ortaya çıkmazdı”); James Summers, Peoples and International Law, 2. Baskı, Brill Nijhoff, Leiden, 2. Baskı, 2014, s. 194. (“Sovyetler Birliği’nin inisiyatifıyla, örgütün amaçlarına ilişkin 1’inci maddeye [self-determinasyon] eklendi”); Griffioen, s. 11. (“Dört büyük devlet tarafından desteklenen bir Sovyet önerisi, Şart’ın 1’inci Maddesine self-determinasyonun dahil edilmesini sağlamıştır”). Sovyetler Birliği Temsilcisi Arutiunian, 11 Haziran 1945 tarihli toplantıda self-determinasyon ilkesinin BM Şartı’na eklenmesi için ülkesinin elinden gelen her şeyi yaptığını dile getirmiştir (Documents of The United Nations

“halkların hak eşitliği ve self-determinasyon *ilkesine* saygı üzerine kurulmuş” ifadesi Şart’ın “Amaçlar” başlığını taşıyan I. Bölüm’ü (Madde 1(2))⁴⁴ ile “Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İşbirliği” başlığını taşıyan IX. Bölüm’üne (Madde 55) eklenmiştir.⁴⁵ Böylelikle self-determinasyon, BM’nin amaç ve hedefleri arasında yer almıştır.⁴⁶

Bu öneri Filipinler, Mısır, Ukrayna, İran ve Yugoslavya’nın da aralarında bulunduğu bazı devletler tarafından kabul edilse de self-determinasyonun BM Şartı’nda olmaması gerektiğini savunanlar da vardı.⁴⁷ Bunlar arasında bulunan Belçika hükümeti, dört büyük devletin I. Bölüm (Madde 1(2)) için yaptığı öneriye iki açıdan eleştiri yöneltmiştir. Birinci olarak, Belçika hükümetine göre öneri metninde geçen “*peoples*” ifadesi kafa karışıklığına neden olmaktadır, zira bu kelime “*states*” anlamına gelebileceği gibi, kendilerini genel nüfusla özdeşleştirmeyen ulusal grupları ifade eder şekilde de kullanılabilirdi.⁴⁸ Dolayısıyla, *peoples*, *states* ve *nations* kavramları birbirine geçmiş bir durumdadır.⁴⁹ Bu açıdan kavramın birinci anlamda mı yoksa ikinci anlamda mı

Conference on International Organization, Volume 8, s. 56, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020)

⁴⁴ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 622. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020). “uluslararası, halkların hak eşitliği ve self-determinasyon *ilkesine* saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak” (vurgu eklenmiştir).

⁴⁵ Uluslararası halkların hak eşitliği ve self-determinasyon ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak üzere (Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 626). Sovyetler Birliği esasında benzer bir öneriyi, ABD’nin 5 Mayıs 1945’te yaptığı Uluslararası Vesayet Rejimi başlıklı ek bölüm için de yapmıştır. Bu bölümde vesayet rejiminin temel hedefleri arasında “tam ulusal bağımsızlığa ulaşmalarını hızlandırmak amacıyla bu topraklardaki halkların aktif katılımıyla self-determinasyonun desteklenmesi” ifadesini eklemek isteyen Sovyet Birliği’nin 11 Mayıs 1945 tarihli önerisi kabul görmemiştir (Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 618).

⁴⁶ Brillmayer, s. 181.

⁴⁷ Cassese, s. 38-39.

⁴⁸ Bu kapsamda “*peoples*” ve “*groups*” kavramları arasında da literatürde bir tartışma yapılmıştır. Bkz. B. G. Ramcharan, “Individual, Collective and Group Rights: History, Theory, Practice and Contemporary Evolution”, 1993, 1(1), International Journal of Group Rights, s. 27-44.

⁴⁹ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 300. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

kullanıldığı açık değildir. İkinci Belçika eleştirisi, self-determinasyon hakkını uluslararası dostane ilişkilerin temeli olarak ortaya koymanın tehlikeli olacağı yönündedir, zira böyle bir durum bu hakka dayanmak isteyen bazı devletlerin kabul edilemez müdahalelerine kapı aralayacaktır.⁵⁰ Bu eleştiriler nedeniyle Belçika, kendi formülasyonu ile “devletlerin temel haklarına ve eşitliğine ve halkların self-determinasyon *hakkına* saygı temelinde uluslararası düzeni güçlendirmek” ifadesini bu maddeye ilişkin bir değişiklik önerisi olarak ileri sürmüştür.⁵¹ Ancak öneri kabul görmemiştir.⁵² Dört büyük devlet tarafından Madde 1(2) ve 55 için yapılan öneriler Komite II/3’ün 11 Haziran 1945 tarihli toplantısında olduğu gibi kabul edilmiştir.⁵³

San Francisco Konferansı’nda self-determinasyona yönelik tartışmalar temelde üç ana konu üzerinde yoğunlaşmıştır. Birincisi, self-determinasyonun bağımsızlık mı yoksa öz-yönetim olarak mı anlaşılması gerektiği; ikincisi, self-determinasyonun ilke mi yoksa hak mı olduğu ve üçüncüsü self-determinasyonu kullanacak olan öznenin (“peoples/nations/states”) kim olduğu tartışmaları yaşanmıştır.

Üzerinde durulması gereken ilk konu, self-determinasyonun anlamına ilişkindir. Diğer bir ifade ile, Konferans’ta tartışılan self-determinasyon ilkesi/hakkı bağımsızlık yolunda atılacak bir adım mı yoksa bu ilkeye/hakka dayanmak sadece seçilecek hükümet tipinin belirlenmesi açısından sınırlı bir yetki mi ifade etmektedir. Bu konudaki ilk değerlendirme Konferans bünyesindeki Komite I/1’in 15 Mayıs 1945 tarihli toplantısında yapılmıştır. Komite raporuna göre, “self-determinasyon *ilkesine* ilişkin olarak, bir taraftan bu *ilkenin* tüm insanların istek ve arzularıyla yakından ilişkili olduğu önemle vurgulanmış ve [bunun] I. Bölüm’de açıkça ifade edilmesi gerektiği belirtilmişken, diğer taraftan bu *ilkenin* ayrılıkçılık değil sadece öz-yönetim *hakkı* anlamına gelmesi durumunda Şart’ın amaçlarıyla uyduğu ifade

---

⁵⁰ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 300. Belirtilmelidir ki Belçika’nın yaptığı ikinci eleştiride self-determinasyondan bir hak olarak bahsedilmiştir.

⁵¹ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 300 (vurgu eklenmiştir).

⁵² Ayrıca not edilmelidir ki Cassese’ye göre Belçika, self-determinasyonun anti-kolonyal bir ilke olduğunu göz önünde bulundurmamıştır. Cassese, s. 39.

⁵³ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 10, s. 270. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

edilmiştir.”⁵⁴ Bu durum, Konferans esnasında yaşanan öz-yönetim (iç self-determinasyon) ve ayrılıkçılık (dış self-determinasyon) tartışmasının bir göstergesidir. Konferansta zaman zaman dört büyük ülke tarafından kullanılan ifadelerde de self-determinasyon ve öz-yönetim kavramları arasında bilinçli bir tercih yapılmıştır.⁵⁵ Brilmayer, uluslararası hukukun *ayrılıkçılık hakkını* ifade edecek herhangi bir kural içermediğini, ancak ayrılıkçıların temel dayanak olarak BM’nin self-determinasyonu tanımış olmasını kullandıklarını ifade etmektedir.⁵⁶ Buna karşılık self-determinasyonun 20’inci yüzyılın ilk yarısına kadar ayrılıkçılıktan çok, bütünleşme şeklinde görüldüğü bilinmektedir.⁵⁷ Konferansta ise, self-determinasyonun ayrılıkçılığa ve iç kargaşaya neden olacağından bahisle bazı devletler tarafından tereddütler dile getirilmiştir.⁵⁸ Bu konuda Kolombiya delegasyonu da öz-yönetim olarak anlaşılan bir self-determinasyonu desteklediklerini, ancak bunun ayrılıkçılık boyutunu “uluslararası anarşi”den farklı değerlendirmeyeceklerini ve Şart’a dahil edilmemesi gerektiğini açıkça ifade etmişlerdir.⁵⁹

Koordinasyon Komitesi’nin 15 Haziran 1945 tarihli 22’nci toplantısında Fransız delegesi self-determinasyonun bir halkın kendi demokratik kurumlarına sahip olma mı yoksa ayrılma hakkı mı olarak anlaşılması gerektiği konusunda açıkça bir sorgulama yapmıştır. Bu sorgulama hiç şüphesiz iç self-determinasyon (öz-yönetim) ve dış self-determinasyon (ayrılıkçılık) tartışmasının da bir yansımasıdır. Fransız delegesi bu anlam karmaşasının Teknik Komite tarafından giderilmesini talep etmiştir. Tutanaklar ise göstermektedir ki İngiliz delegesi, “bir anlaşmaya varılabileceğinden emin olmadığından dolayı self-determinasyon kavramının günler sürecek bir şekilde tartışmaya açılmasını istememiştir.”⁶⁰ SSCB delegesi de bu görüşe katılmış

⁵⁴ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 296. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁵⁵ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 8, s. 153. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁵⁶ Brilmayer, s. 183.

⁵⁷ Martti Koskenniemi, “National Self-Determination Today: Problems Of Legal Theory And Practice”, 1994, 43(2), International and Comparative Law Quarterly, s. 251.

⁵⁸ Cassese, s. 39.

⁵⁹ Debates, 15 May, 20’den aktaran Cassese, s. 39-40.

⁶⁰ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 17, s. 143. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım

ve bu konuda komitenin görüşünün sorulmasını istemiştir. Çin'in de destek vermesiyle Başkan, Raportör ve Komite Sekreteri'nin bu konuda görüşleri alınarak Şart'taki self-determinasyonun insanların kendilerini yönetebilme yetisi mi, yoksa bir devletin bir bölümündeki insanların ayrılma hakkını mı ifade ettiğinin açıklığa kavuşturulması gerektiğine karar verilmiştir.⁶¹ Koordinasyon Komitesi'nin 16 Haziran 1945 tarihli 24'üncü toplantısında ise Fransız delegesi yine self-determinasyonun tam anlamının ne olduğunu sormuş, Ukrayna delegesi self-determinasyon hakkında düşüncesinin insanların istedikleri rejimi/yönetimi kurabilmesi (iç self-determinasyon) olduğunu ifade etmiştir.⁶²

Self-determinasyon ilkesinin Konferans'ta yarattığı tek endişe ayrılıkçılık ve bağımsızlık iddiası olmamıştır. Örneğin Mısır ve Suriye, bu ilkenin kötüye kullanımından duyduğu endişeyi dile getirmiştir.⁶³ Suriye delegesince self-determinasyon ilkesinin kullanımı özgür iradeye bağlanmıştır.⁶⁴ Gerçekten de alt komite bu *ilkenin* uygulanmasında insanların özgür ve gerçek iradelerinin yansıtılmasının önemine vurgu yapmış ve Almanya ve İtalya örneklerini bu konuda bir gerçeklik olarak vurgulamıştır.⁶⁵ Zira self-determinasyon BM'nin kuruluşundan hemen önce Nazi rejimi tarafından Alman uluslarının yeniden birleştirilmesini meşrulaştırmak için kullanılmıştır.⁶⁶ Burada self-determinasyon ilkesinin halkların bütünleşmesinde de kullanılabileceği, ancak bunun özgürce bir seçime dayanmış olması gerektiği ifade edilmiştir.

Self-determinasyonun bağımsızlık mı yoksa öz-yönetim mi anlamına geldiği konusu, vesayet sisteminin tartışıldığı Komite II/4'ün 6'ncı

2020.

⁶¹ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 17, s. 143. Toplantı tutanakları ve Türkçe-İngilizce literatür detaylı olarak incelenmiş olmasına rağmen, bu konudaki bir komite raporuna ulaşamamıştır.

⁶² Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 17, s. 163.

⁶³ Cassese, s. 40.

⁶⁴ Debates, 15 May (morning session), 12'den aktaran Cassese, s. 40.

⁶⁵ Alt Komite I/1/A'nın bu raporuna istinaden Komite I/1 raportörünün Komisyon I'e hazırladığı raporda da bu konu aynı şekilde dile getirilmiştir. Buna göre insanların self-determinasyon ilkesine ilişkin istekleri Almanya ve İtalya örneklerindeki gibi iddia edilen/ileri sürülen bir genel iradeye dayanmamalı, özgür ve gerçek bir istek olmalıdır (Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 396. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁶⁶ Srdjan Cvijic, "Self-Determination As A Challenge To The Legitimacy Of Humanitarian Interventions: The Case Of Kosovo", 2007, 8(1), British Yearbook of International Law, s. 85-117.

oturumundan da dolaylı şekilde çıkarılabilir. Komitenin değerlendirmesine göre, BM Şartı vesayet altındaki tüm bölgelerin zorunlu olarak bağımsızlık statüsünü kazanacağını ifade etmese de bağımsızlıkla sonuçlanıp sonuçlanmamasına bakılmaksızın bu bölge halklarının dış self-determinasyon “*hakları*” tanınmalıydı.⁶⁷

Üzerinde durulması gereken ikinci konu, self-determinasyonun bir hak mı yoksa politik bir ilke mi olduğuna ilişkindir. Bir görüşe göre, self-determinasyon çok karışık bir kavram olduğundan siyasal bir ilkeden hukuki bir ilkeye dönüşmeye uygun değildir.⁶⁸ Hannum’a göre ise dekolonizasyonun getirdiği zorunluluklar, zaman içerisinde self-determinasyonu bir ilkeden hak haline getirmiştir.⁶⁹ Bu konuda Konferans’taki tartışmayı aydınlatıcı örnekler olarak Konferans sırasında yapılan öneriler ele alınmalıdır. Örneğin, Senatör Henri Rolin’in Komite I/1 adına gönderdiği 16 Mayıs 1945 tarihli belgede Şart’a o güne kadar eklenmesi önerilmiş olan fikirler arasında “insanların self-determinasyon *hakkına* saygı duyulması” ifadesi de yer almıştır.⁷⁰ Ayrıca dört büyük ülkenin Şart’a ilişkin önerisinde self-determinasyondan bir *ilke* olarak bahsedilirken,⁷¹ Sovyetler Birliği’nin vesayet sistemine ilişkin önerisinde *ilke* veya *hak* kavramına işaret edilmeden yalnızca self-determinasyon ifadesi nötr bir anlamda kullanılmıştır.⁷² Bu durum toplantılar sırasında *hak* ve *ilke* kavramları üzerine bir belirsizlik yaşandığının göstergesidir.

Self-determinasyonun ilke mi yoksa hak mı olduğu konusundaki belirsizliğin tüm Konferans boyunca devam ettiği, detaylı toplantı tutanaklarına

⁶⁷ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 10, s. 453. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁶⁸ Koskenniemi, s. 241. Literatürde de self-determinasyonun bir hak mı ilke mi olduğuna dair tartışmalar bulunmaktadır. Bkz. Michla Pomerance, Self-Determination in Law and Practice: The New Doctrine in the United Nations, Martinus Nijhoff Publishers, 1982; Heather Wilson, International Law And The Use Of Force By National Liberation Movements, Clarendon Press, Oxford, 1988.

⁶⁹ Hurst Hannum, “Rethinking Self-Determination”, 1993, 34(1), Va. J. Int’l L., s. 12.

⁷⁰ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 647. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁷¹ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 622, 626. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁷² Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 3, s. 618.

erişilemeyen Alt Komite I/1/A raportörünün 1 Haziran 1945 tarihli raporundan açık şekilde görülmektedir. Bu toplantıda Alt Komite self-determinasyon ve insanların eşit hakları *ilkelerinin* bir elmanın iki yarısı olduğunu ifade etmiştir,⁷³ ki bu değerlendirme, önceki metin ve önerilerde bulunan self-determinasyon *hakkı/ilkesi* belirsizliğinde tekrar *ilke* kavramına geri dönüldüğünü göstermektedir. Self-determinasyonun Konferans'ta ilkeden ziyade hak olarak anlaşıldığı yolundaki tam tersi bir değerlendirme de aynı Komite'nin aynı tarihli toplantısında I. Bölüm Madde 1(2)'ye eklenmesi istenen bir önerinin, üçte ikiyi aşan bir çoğunlukla reddedilmesi gerçeğinden yola çıkılarak yapılabilir. Bu öneriye göre BM'nin görevlerinden birisi “temel haklara ve devletlerin eşitliği ve insanların self-determinasyon *hakkına* saygı temelinde uluslararası düzeni güçlendirmek” olarak ifade edilmiştir. Yukarıda yer verilen Belçika önerisiyle hemen hemen aynı düzlemde olan bu önerinin reddedilme gerekçeleri arasında sayılan şu ifade ise önemlidir: “[Madde 1] Paragraf 2 ile amaçlanan şey insanların eşit haklarını ve bir sonuç olarak self-determinasyon *haklarını* ilan etmektir. Dolayısıyla hakların eşitliği, Şart içerisinde devletlere, halklara ve insanlara uygulanabilecek şekilde genişletilmiştir.”⁷⁴ Burada self-determinasyondan hak olarak bahsediliyor oluşu dikkat çekicidir. Bu anlamda, *ilke/hak* belirsizliği Konferans'ta açık olarak üzerinde anlaşmaya varılan konulardan biri olmasa da self-determinasyon Şart'ın son halinde ilke olarak kabul edilmiştir. Self-determinasyon, Daes'e göre, Şart'ın ana unsurlarından birisi haline gelmemiştir. Bu doğrultuda yasal bir hak olmaktan ziyade eksik bir ilke olarak görülmektedir.⁷⁵

Üzerinde durulması gereken üçüncü konu da self-determinasyon ilkesine dayanacak olan özneye ilişkindir. Koskenniemi'ye göre self-determinasyon hakkının öznesine ilişkin soru kafa karıştırıcıdır.⁷⁶ Gerçekten de şartın bazı yerlerinde *peoples*, bazı yerlerinde *nations*, bazı yerlerinde ise *states* ifadeleri, kimi zaman da birbirlerinin yerlerine olacak şekilde kullanılmaktadır. Kirgis'e göre bu tartışmanın sebebi, self-determinasyonun öznesini belirlerken bazı

---

⁷³ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 703. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁷⁴ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 6, s. 703-704.

⁷⁵ Erica-Irene Daes, “An Overview Of The History Of Indigenous Peoples: Self-Determination And The United Nations”, 2008, 21(1), Cambridge Review of International Affairs, s. 11.

⁷⁶ Koskenniemi, s. 250.

kısıtlamalara gitmektir.⁷⁷ Nitekim self-determinasyonun tüm insanlara uygulanıp uygulanmayacağı bu anlamda bir soru işaretidir.⁷⁸ Azınlıkların, büyük bir grup olsalar bile *nations* olamayacağına dair görüşlerin varlığı bu kelime tercihlerinin bilinçli bir stratejinin ürünü olduğu şeklinde yorumlanabilir.⁷⁹ Bu bağlamda self-determinasyonun *nations*, *peoples* veya *minorities* için uygulanıp uygulanamayacağı ayrımı, bu hakkın kullanımının kısıtlanması için işlevsel bir yöntem olabilir.⁸⁰

Koordinasyon Komitesi'nin 15 Haziran 1945 tarihli 22'nci toplantısının özet raporunda genellikle dil ve kelimelerin anlamları üzerinden yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu değerlendirmeler özellikle toplantılar boyunca kullanılan ve tartışılan *nations*, *peoples* ve *states* kavramları açısından önemlidir. Şart'ın I. Bölüm Madde 1(2)'de kullanılan diline ilişkin olarak Fransız delegesi *nations* ve *peoples* kavramları arasındaki farkı işaret ederek *nations* kelimesinin kullanılmasını önermiş, Şili delegesi ise uluslararası ilişkilerin devletler arasında cereyan ettiğini belirterek *nations* kelimesinin kullanımının teknik olarak hatalı olacağını ifade etmiştir. Bu tartışmaya açıklayıcı bir katkı ABD delegesi tarafından yapılmış ve *nations* kelimesinin Şart'ta kullanılmasının sebebi bunun daha geniş bir kavram olmasıyla açıklanmıştır. Öyle ki kelime tam anlamıyla düşünüldüğünde, BM'nin üyeleri arasında Hindistan gibi o dönemde devlet olarak adlandırılmayacak taraflar da olabilecektir. Bu bağlamda ilgili maddede *states* ifadesinin kullanılması anlamı ve kapsamı daraltacaktır. Bu kavram karmaşası üzerine devam eden tartışmalarda Komite Başkanı, Sekreterliğin Şart içerisinde bulunan *nations*, *states* ve *peoples* kelimelerini listelemesini ve bu liste üzerinden komitenin bir değerlendirme yapmasını önermiş ve bu öneri kabul edilmiştir.⁸¹

18 Haziran 1945 tarihli Koordinasyon Komitesi memorandumunu, daha önce *peoples*, *nations* ve *states* kavramlarının Şart içerisinde tekrar eden

⁷⁷ Kirgis, s. 306.

⁷⁸ Koskenniemi, s. 242.

⁷⁹ Thomas Garrigue Masaryk, *Making of a State: Memories and Observations 1914-1918*, George Allen and Unwin Ltd, London, 1927, s. 386.

⁸⁰ Brillmayer, s. 183.

⁸¹ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 17, s. 142. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020. Bu liste daha sonra 18 Haziran 1945 tarihli Koordinasyon Komitesi memorandumunu ile ortaya çıkmıştır (Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 18, s. 654. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020).

kullanımına ilişkin bir rapor sunmuştur.⁸² Bu rapora göre *states* kelimesi, Teknik Komite raporları boyunca Dumbarton Oaks Önerileri'ndeki gibi kesin bir siyasal yapıyı ifade ederek kullanılmıştır. Yine *states* kelimesi, BM'nin görevleriyle ilgili tüm maddelerde güvenlik ve güvenlik dışı alanlarda ve üye-üye olmayan arasında ayırım yapılırken de kullanılmıştır. Komite, örgütün bazı üyeleri henüz teknik olarak devlet olmasalar da bu kullanımın tamamen uygun olduğu görüşünü dile getirmiş ve bu kelime yerine daha uygun başka bir kelime olamayacağını ifade etmiştir.⁸³

Nations kelimesi üzerinde de duran Koordinasyon Komitesi, Teknik Komite raporlarında sadece yedi kez kullanılan kelimenin çoğunlukla geniş ve siyasal olmayan anlamda ele alındığını vurgulamıştır. Bu siyasal olmayan kullanımda *nations*, *states* kelimesine göre daha tercih edilebilir görülmektedir, çünkü *nations* kelimesi kolonileri, mandaları, himaye altındaki devletleri, devlet benzeri yapıları ve tabii ki devletleri de içerecek şekilde geniş bir anlama sahiptir.⁸⁴

Self-determinasyon konusu açısından üzerinde en çok durulması gereken kavram ise *peoples*'tir. Koordinasyon Komitesi, Teknik Komite metinlerinde tüm insanlığın ve insanların vurgulandığı hiçbir yerde *peoples* kelimesinin kullanımında bir sıkıntı tespit etmemiştir. Sadece Giriş, Madde 1(2) ve 55'de kullanılan *peoples* kelimesi "*self-determination of peoples*" kalıbıyla ilişkili kullanılmıştır. Komite'ye göre bu kalıp bir ortak kullanım olduğu için yerine kullanılabilir uygun başka bir kelime bulunmamaktadır.⁸⁵ Hannum bu konuda Şart'ta *peoples* kelimesinin kullanımında devletleri aşan bir şekilde kendi kendini yönetemeyen bölgelerin de kastedildiğini ifade etmektedir.⁸⁶

Bu konuda önemli bir değerlendirme Koordinasyon Komitesi'nin "*friendly relations among nations*" ve "*self-determination of peoples*" ifadelerindeki kelime gruplarının uygun bir kullanım olup olmadığı sorusuna ilişkin yaptığı değerlendirme sonucunda ortaya çıkmaktadır. Komiteye göre,

---

⁸² Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 18, s. 654.

⁸³ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 18, s. 657.

⁸⁴ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 18, s. 657.

⁸⁵ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 18, s. 658.

⁸⁶ Hannum, s. 11.

nations kelimesinin devletler ve devlet olmayan tüm siyasal unsurları içerecek şekilde kullanılmasını uygun bulurken, *peoples* kelimesi bir devleti veya halkı teşkil etsin etmesin tüm insan gruplarını karşılar bir anlama gelmektedir.⁸⁷ Bu anlamda komitenin değerlendirmesinde ilginç şekilde “*self-determination of peoples*” sadece “halkların” dayanabileceği bir ilke olmaktan öte, herhangi bir saik ile bir araya gelmiş tüm insan gruplarının ileri sürebileceği bir dayanak noktası da olabilir.

II. BM ŞARTI SONRASI SELF-DETERMİNASYON

BM Şartı'nın 1(2), 55 ve 76'ncı maddelerinde self-determinasyon ilkesine yer verilmiş olsa da kavramın muğlak olması nedeniyle hukuki nitelikten yoksun olduğu görüşü alanın ileri gelenleri tarafından öne sürülmüştür.⁸⁸ Self-determinasyona yönelik Şart'taki açık belirsizlik, BM'nin ilerleyen yıllarda attığı adamlarla biraz daha netlik kazanmıştır. Bu adımlardan ilki, Genel Kurul'un 1960 yılında kabul ettiği “Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlığın Verilmesine İlişkin Bildiri” ile gelmiştir.⁸⁹ Giriş bölümünde sömürgeciliğin tüm şekillerinin sona ermesi gerektiğini ifade eden 14.12.1960 tarih ve 1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararının 2'nci maddesine göre, “[b]ütün halkların self-determinasyon hakları vardır. Bu hak sayesinde halklar, siyasi statülerini özgürce belirleyebilir ve özgürce kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimlerini sağlayabilirler.”⁹⁰ Halklara oldukça geniş bir self-determinasyon yetkisi verir gibi görünen bu düzenlemenin kapsamı, hemen 6'ncı maddede “[b]ir ülkenin ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü kısmen ya da tamamen bozmaya yönelik her türlü girişimin, [BM] Şartı'nın

⁸⁷ Documents of The United Nations Conference on International Organization, Volume 18, s. 658. <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

⁸⁸ Hans Kelsen, The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems, 7. Baskı, The Lawbook Exchange, 2000, s. 50-53.

⁸⁹ Bildiri, Sovyetler Birliği'nin kısa süre önce yaptığı öneriden esinlenen, neredeyse tamamı Üçüncü Dünya ülkesi olan 43 Afrika ve Asya ülkesinin önerisi üzerine Genel Kurul'da yapılan oylama sonucunda 89 kabul ve 9 çekimser oy ile kabul edilmiştir. Bildiriye yönelik ret oyu kullanılmamıştır. Çekimser kalan üyeler şunlardır: Portekiz, İspanya, Güney Afrika, Birleşik Krallık, ABD, Avustralya, Belçika, Dominik Cumhuriyeti, Fransa. Bkz. General Assembly, 15th session: 947th plenary meeting, Wednesday, 14 December 1960, New York <<https://digitallibrary.un.org/record/747044?ln=en>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020. 1960 yılı itibarıyla BM'nin 99 üyesi olduğu ayrıca not edilmelidir. Bkz. <<https://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html#1960s>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

⁹⁰ GA Res. 1514, UN GAOR, 15th Sess., Supp. No. 16, at 66, UN Doc. A/4684 (1960).

amaç ve ilkeleriyle bağdaşmayacağı”⁹¹ belirtilerek sınırlanmıştır. Bir diğer ifade ile BM Şartı’nın temel ilkelerinden olan toprak bütünlüğüne saygı, self-determinasyon hakkında ağır basmıştır. Dolayısıyla 1514 sayılı kararın bir ülkenin toprak bütünlüğünün bozulması anlamına gelebilecek her türlü ayrılıkçı harekete izin vermediği savunulabilir.⁹² Bu duruma karşın, Bildiri’de self-determinasyondan ilke olarak değil de hak olarak ilk kez bahsediliyor oluşu, San Francisco Konferansı’nda ağır basan pozisyonun değişmeye başladığına işaret etmektedir.⁹³

3’üncü maddesinde siyasi, ekonomik, sosyal ve/veya eğitim yetersizliğinin bağımsızlığı ertelemek için asla bir bahane olamayacağı belirtilen Bildiri’nin 4’üncü maddesi, bağımlı halklara karşı yöneltilen her türlü silahlı eylem veya her türlü baskıcı tedbirin durdurulması gerektiğini kayıt altına almaktadır. Bildiri’nin 5’inci maddesinde ise tam bağımsızlığının mümkün kılınması için dil, din ve ırk farkı olmaksızın halkların özgürce ifade edilmiş istek ve arzularına uygun olarak herhangi bir şart ve çekince olmaksızın vesayet altındaki ve muhtar olmayan ülkelerdeki bütün yetkilerin bu ülke halklarına acilen devredilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

1514 sayılı karar, self-determinasyon hakkını açık şekilde tanıyorsa da bu hakkın kullanımını sadece sömürge altındaki halklara tanımakta, ancak bunlardan bağımsızlıklarını kazanmış olanlar içindeki farklı alt grupları böyle bir haktan mahrum bırakmaktadır.⁹⁴ Bir diğer ifade ile bir ülke için self-determinasyon hakkı tek kullanımlık bir hak hüviyetinde olmakta, daha geniş popülasyon tarafından bir kez kullanılmakla tükenmekte ve azınlıkların dış self-determinasyon (içinde bulunduğu devletten ayrılma) hakkı bulunmamaktadır.⁹⁵ Bu dar yorum üye devletlerin karara yönelik almış oldukları pozisyonundan da anlaşılabilir durumdadır. Tartışmalar sırasında söz hakkı alan yetmiş iki üye devlet delegasyonundan sadece yedisi “peoples” ifadesine daha kapsamlı bir

---

⁹¹ GA Res. 1514, UN GAOR.

⁹² Michael M Gunter, “Self—Determination or Territorial Integrity: The United Nations in Confusion”, 1979, 141(3), World Affairs, s. 205-206.

⁹³ Emmanuel Spiry, “From Self-Determination to a Right to Self-Development for Indigenous Groups”, 1995, 38(129), German Yearbook of International Law, s. 133.

⁹⁴ Gerry J Simpson, “The Diffusion of Sovereignty: Self-Determination in the Post-Colonial Age”, 1996, 32(2), Stanford Journal of International Law, s. 270.

⁹⁵ Malanczuk, s. 335 (“Bu bağlamda bağımsızlık sağlandıktan sonra, self-determinasyonun hakkının tüketildiği kabul edilmelidir”).

şekilde atıfta bulunmuştur.⁹⁶ 1514 sayılı karardan bir yıl sonra, 27.11.1961'de 1654 sayılı kararı ("Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlığın Verilmesine İlişkin Bildirinin Uygulanmasına İlişkin Durum") alan Genel Kurul, 1960 Bildirisi'ndeki esasları aynen teyit etmiştir.⁹⁷

BM tarafından hazırlanılarak 1966 yılında imzaya açılan İkiz Sözleşmeler'in ("Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi" ile "Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi") -hemen aşağıda değinildiği gibi-self-determinasyonu sadece sömürge halkları bağlamında kullanılan bir hak olmaktan çıkarak tüm halklar için başvurulabilen bir nitelik kazanmasında önemli bir katkıda bulunduğu iddia edilmektedir. Hem Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi⁹⁸ hem de Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin⁹⁹ 1'inci maddeleri aynı ve aşağıdaki şekildedir:

1. Bütün halklar self-determinasyon hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.

2. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik iş birliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiçbir koşulda yoksun bırakılamaz.

3. Kendini yönetemeyen ve vesayet altındaki ülkelerden sorumlu olan

⁹⁶ 15 G.A.O.R. 1073, 1104, 1136, 1138, 1200, 1249,1283.

⁹⁷ GA Res. 1654, UN GAOR, 16th Session (1960). <[https://undocs.org/en/A/RES/1654\(XVI\)](https://undocs.org/en/A/RES/1654(XVI))> Erişim Tarihi 16 Kasım 2020. Bildiri, 38 Afrika ve Asya ülkesinin önerisi üzerine Genel Kurul'da yapılan oylama sonucunda 97 kabul ve 4 çekimser oy ile kabul edilmiştir. Bildiriye yönelik ret oyu kullanılmamıştır. Portekiz oy kullanmamıştır. Çekimser kalan üyeler şunlardır: İspanya, Güney Afrika Birliği, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Fransa. Bkz. United, Nations General Assembly Official Records, 17th Session, 1066th Plenary Meeting, 27 November 1961 <<https://digitallibrary.un.org/record/744214?ln=en>> Erişim Tarihi 16 Kasım 2020 Karar alındığı an itibariyle BM'nin 102 üyesi olduğu ayrıca not edilmelidir. Bkz. <<https://www.un.org/en/sections/member-states/growth-unt-nations-membership-1945-present/index.html#1960s>> Erişim Tarihi 16 Kasım 2020. "Doğal zenginlik ve kaynaklar üzerinde kalıcı egemenlik hakkını self determinasyonun temel bileşeni olarak" ele alan 1962 tarihli "Doğal Kaynaklar Üzerinde Kalıcı Egemenlik" başlıklı 1803 sayılı karar da ayrıca not edilmelidir.

⁹⁸ 16 Aralık 1966 yılında 2200 (XXI) sayılı kararla kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976 yılında yürürlüğe girmiştir.

⁹⁹ 16 Aralık 1966 yılında 2200 (XXI) sayılı kararla kabul edilmiş ve 23 Mart 1976 yılında yürürlüğe girmiştir.

devletler de dahil bu sözleşmeye taraf bütün devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve [BM] şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.

İkiz Sözleşmeler'in katkısı konusunda değinilmesi gereken ilk husus, self-determinasyonun artık salt ilkesel bir kavram olarak değil de bir insan hakkı konsepti haline gelmiş olduğudur.¹⁰⁰ Sözleşmeler 1976 yılında yürürlüğe girerek,¹⁰¹ taraf devletler bakımından bağlayıcılık kazanmış ve böylece self determinasyonun bağlayıcı hukuki altyapısı oluşmuştur. İkiz Sözleşmeler'in 1'inci maddelerin 1'inci fıkrasında geçen ve self-determinasyon hakkını kullanacak özne, yani "peoples" sözleşmenin herhangi bir yerinde tanımlanmış değildir. Dahası bu kavram hiçbir uluslararası hukuk enstrümanında da açık şekilde tanımlanmamaktadır. Bazı yazarlar bu kavramdan anlaşılması gerekenin bir ülkedeki halkın tümü olduğunu ifade ederken, diğer bazıları ise azınlıkların da belli koşullar altında "people" sayılması gerektiği düşüncesindedir.¹⁰² Akbulut'a göre ise Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmaları (*travaux préparatoires*), "tüm halklar (*all peoples*)" ifadesinin bilinçli olarak tercih edildiğini göstermektedir, zira bu ifade sadece BM belgelerinde sıkça kullanılan, sömürü, yabancı boyunduruğu veya hakimiyeti altındaki halkları değil, bağımsız bir devlette yaşayan ve azınlık olarak nitelenebilecek halkları da kapsamaktadır.¹⁰³ Ancak Akbulut'un bu değerlendirmesine katılmamız mümkün değildir, zira hazırlık çalışmaları bu tespitin tam tersini ortaya koymaktadır.

Her şeyden önce hazırlık toplantılarında self-determinasyon hakkının sömürge halklarıyla sınırlı kalmayıp tüm halklar tarafından kullanılabileceği konusunda devletler arasında genel bir uzlaşma olsa da "peoples" için bir tanım yapılmasında büyük bir sorunla karşılaşmıştır. "Peoples" için örneğin "büyük kompakt ulusal gruplar", "etnik, dini veya dilsel azınlıklar" ve "belirli ve tanımlanmış bir toprak parçası üzerinde yaşayan ırksal birimler"

---

¹⁰⁰ Robert Mccorquodale, "Self-Determination: A Human Rights Approach", 1994, 43(4), The International and Comparative Law Quarterly, s. 857-885; Rauna Kuokkanenbio, "Self-Determination and Indigenous Women's Rights at the Intersection of International Human Rights", 2012, 34(1), Human Rights Quarterly, s. 228.

¹⁰¹ <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>> Erişim Tarihi 10 Kasım 2020.

¹⁰² Summers.

¹⁰³ Olgun Akbulut, Barış İçinde Yaşamın Hukuki Zemini, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 263.

gibi tanım önerileri yapılmıştır.¹⁰⁴ Fakat nihayetinde “peoples” teriminin “en genel anlamıyla anlaşılması gerektiği ve hiçbir tanıma gerek olmadığına” karar verilmiştir.¹⁰⁵ Ancak, önerileri sunanlar da dahil olmak üzere hatırı sayılır sayıda devlet, self-determinasyon hakkı ile ayrılma hakkının ilişkili olmadığını kaydetmişlerdir. Örneğin Afganistan, Belçika, Ekvador, Fransa, Hindistan, Sovyetler Birliği, Suriye, Suudi Arabistan, Venezuela, Yeni Zelanda, Yugoslavya ve Yunanistan taslak maddenin ayrılma hakkı bağlamında değerlendirilemeyeceğini açıklamışlardır.¹⁰⁶ Benzer şekilde Hindistan, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’ni onaylarken, 1’inci maddenin “bağımsız egemen devletlere veya bir halkın veya ulusun bir kısmına uygulanmayacağına” dair bir deklarasyon yayınlamıştır.¹⁰⁷

Buradan kesin olarak çıkarılabilecek bir sonuç 1’inci maddenin devlet ve sömürge halkları olarak örgütlenmiş topluluklar için kullanılabilir olduğudur. Bu bağlamda İkiz Sözleşmeler’in self-determinasyon hakkının hukuki kapsam veya anlamında 1514 sayılı karardan sonra herhangi bir gelişmeyi temsil etmediğini söylemek mümkün olacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki eğer self-determinasyon hakkı yalnızca devletler ve sömürge halkları olarak örgütlenmiş topluluklar tarafından ileri sürülebiliyorsa, sözleşmelerde hukuki anlamda bir ayrılma hakkının var olup olmadığına ilişkin sorular da büyük ölçüde önemini yitirmektedir.

Maddelerin 2’nci fıkrasıyla self-determinasyonun siyasi boyutu yanına bir de ekonomik boyut eklenirken,¹⁰⁸ 3’üncü fıkra ile vesayet altındaki ülkelere BM Şartı hükümlerine uygun şekilde bağımsız olma hakkı verilmektedir. Her ne kadar Kılınç bu fıkrayı vesayet altındaki halkların self-determinasyon hakkının kullanılmasını BM yasası hükümlerine *bağımlı* kıldığı şeklinde yorumlasa da¹⁰⁹ kanımızca bu yorum isabetli olmamıştır. Zira 3’üncü fıkra

¹⁰⁴ Draft International Covenants on Human Rights, UN General Assembly, 10th Session, 1 July 1955, A/2929., Chapter IV, para. 10. <<https://undocs.org/en/A/2929>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

¹⁰⁵ Draft International Covenants on Human Rights, Chapter IV, para. 10.

¹⁰⁶ Marc Bossuyt, Guide to the “Travaux Préparatoires” of the International Covenant on Civil and Political Rights, Martinus Nijhoff Publishers, 1987, s. 27.

¹⁰⁷ CCPR/C/76/Add.6, para. 31.

¹⁰⁸ Ayrıca bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Madde 25: “Bu Sözleşme’nin hiçbir hükmü, tüm halkların, doğal zenginlik ve kaynaklarından tam olarak özgürce yararlanma ve bunları kullanma konusunda kendiliğinden sahip buldukları hakları haleldar edecek şekilde yorumlanamaz.”

¹⁰⁹ Doğan Kılınç, “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”,

hükünden açık şekilde anlaşıldığı üzere, burada bir yükümlülük yüklenen taraf “kendini yönetemeyen ve vesayet altındaki ülkelerden sorumlu olan devletler de dahil bu sözleşmeye taraf bütün devletler” olarak belirtilmiş ve herhangi bir hakkın kullanımı BM Şartı’na *bağımlı* kılınmamıştır. Fıkarda BM Şartı’na yapılan atıf, taraf devletlerin self-determinasyon hakkına saygı göstermesi gerektiği yolundaki yükümlülüktür. Şüphesiz burada göndermede bulunulan BM Şartı maddeleri, doğrudan self-determinasyonu ele alan 1(2) ve 55’inci maddeler ile 76’ncı maddedir. Bu son maddede “[vesayet rejimi altında bulunan bölge] halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmak” vesayet rejiminin amaçlarından birisi olarak ifade edilmektedir.

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile ilgili üzerinde durulması gereken bir konu da bu sözleşmenin iç self-determinasyona ilişkin yaptığı katkidir. Sözleşme’nin “Siyasal Haklar” başlıklı 26’ncı maddesinde, “[s] eçmenlerin iradelerini serbestçe ifade etmelerini güvence altına alan, gizli olarak oy verildiği, genel ve eşit oya dayanan ve belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerde oy kullanma ve seçilme” hakkından bahsedilmektedir. Bu açıdan Sözleşme, self-determinasyon kavramının geniş bir yorumunu yaparak, bağımsız devlet kurma hakkının yanına, tüm halkın temsil edildiği politik bir sisteme sahip olma hakkını da ekleyerek, kavramın içsel demokratik yönünü ortaya çıkarmıştır.

BM Genel Kurulu 1970 yılında önemli bir karara daha imza atmıştır. “BM Antlaşmasına Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi”¹¹⁰ başlıklı 24.10.1970 tarih ve 2625 (XXV) sayılı kararın *Eşit Haklar ve Halkların Self-Determinasyonu İlkesi* başlıklı alt bölümünde, “*tüm halkların dışarıdan herhangi bir müdahaleye maruz kalmaksızın, kendi siyasal statüsünü belirleme ve ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimini sürdürme hakkı*” olduğu belirlendikten sonra, tüm

---

2008, 12(1), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 970.

¹¹⁰ Genel Kurul 16 Aralık 1963 tarih ve 1966 (XVIII) kararıyla Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri üzerinde çalışması için bir Özel Komite kurulmasına karar vermiştir. Genel Kurul Başkanı tarafından üye devlet temsilcilerinden atanacak komitenin hazırladığı bildiri taslağı, 28 Eylül 1970’de Altıncı Komite tarafından itirazsız olarak kabul edilmiştir (A / 8082). Altıncı Komitenin tavsiyesi üzerine, Genel Kurul, 24 Ekim 1970 tarihli 2625 (XXV) sayılı kararı *oylama yapılmaksızın* kabul etmiş ve bildiriye onaylamıştır. SOHN, s. 442. Bu minvaldeki bildirilere daha önce çekimser kalan Birleşik Krallık, Fransa, Güney Afrika ve ABD bu kez bildirinin sponsor ülkeleri arasında olmuştur. Altıncı Komite raporu için bkz. <<https://digitallibrary.un.org/record/851765?ln=en>> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020.

devletlere bu hakka saygı duyma görevi yüklenmektedir.¹¹¹

2625 sayılı karara ilişkin olarak belirtilmesi gereken ilk husus self-determinasyonun “evrensel” uygulaması olan bir hak olarak anlaşıldığıdır. Bildirinin hazırlık aşaması da bu iddiayı doğrular niteliktedir. Örneğin Taslak Hazırlama Komitesi’nin raporuna göre, “halkların self-determinasyonu, ilkenin evrenselliğini vurgulayan genel bir açıklama”¹¹² içermeliydi. Fransız delegasyonu ise bu hakkın tartışılmaya bile gerek olmayan evrensel karakterini ve self-determinasyonun halkların kalıcı bir hakkı olduğu gerçeğini vurgulamaktaydı.¹¹³ İtalyan delegesi ilkenin evrensel bir uygulama alanı bulmasından dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirmiş,¹¹⁴ bunu Avustralyalı delegenin aynı yöndeki beyanı izlemiştir.¹¹⁵ ABD’nin değerlendirmesine göre ise self-determinasyon, tüm halklar için geçerli evrensel bir haktır.¹¹⁶ Aynı şekilde Portekiz¹¹⁷ ve İspanya¹¹⁸ da self-determinasyonun evrensellik yönünü vurgularken, yalnız Hindistan hakkın bağımsız devletlerde uygulanma olasılığını kabul etmemiştir.¹¹⁹

Genel Kurul 2625 sayılı kararın en önemli yönü, self-determinasyon kavramının artık sadece sömürgecilik karşıtı bir bağlamdan daha geniş yorumlanmış olmasıdır. Hatta kararda ifade edilen, “[e]gemen ve bağımsız bir devletin kurulması, serbest bir şekilde bağımsız bir devletle birleşme veya bütünleşme, veya *bir halkın serbestçe tayin ettiği diğer herhangi bir siyasi statüye kavuşması*, o halkın self-determinasyon hakkının uygulanmasını teşkil

¹¹¹ 25 U.N. GAOR Supp. (No. 28) at 121, U.N. Doc. A/8028 (1970)

¹¹² 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 41. <[https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018\(SUPP\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018(SUPP))> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020.

¹¹³ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 41, s. 91.

¹¹⁴ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 41, s. 88-89.

¹¹⁵ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 41, s. 104.

¹¹⁶ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 41, s. 122.

¹¹⁷ 25 G.A.O.R. A/C.6/ SR.1182 and Corr. 1, para. 4 <<https://digitallibrary.un.org/record/816666?ln=en>> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020.

¹¹⁸ 25 G.A.O.R. A/C.6/ SR.1182 and Corr. 1, para. 28.

¹¹⁹ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 110. <[https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018\(SUPP\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018(SUPP))> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020. (“Hindistan Hükümeti, self-determinasyon hakkının egemen ve bağımsız devletlere veya bu devletlerin topraklarının ayrılmaz kısımlarına veya bir halkın veya ulusun bir kısmına yönelik uygulanmadığı görüşünü tutarlı bir şekilde benimsemektedir”)

eder” denilerek uygulamaya yönelik bazı seçenekler belirlenmiştir.¹²⁰

2625 sayılı kararın devam eden bölümleri konu açısından daha ilginç bir seyir izlemektedir. Kararın *Eşit Haklar ve Halkların Self-Determinasyonu İlkesi* başlıklı alt bölümünün 7’nci paragrafında “[y]ukarıdaki paragraflarda yer alan hiçbir hüküm, yukarıda tarif edilen eşit haklara ve self-determinasyon ilkesine uygun şekilde hareket eden ve böylece *ülkeye ait bütün halkı, ırk, inanç veya renk ayrımı yapmadan temsil eden bir hükümete sahip olan egemen ve bağımsız devletleri parçalayacak veya ülkesel bütünlüğüne veya siyasi birliğine tamamen veya kısmen zarar verecek olan herhangi bir harekete izin verecek veya teşkil edecek şekilde*” yorumlanmayacağı belirtilmiştir. Bu açıdan bir taraftan self-determinasyon hakkına bir sınırlama getirilirken, diğer taraftan da hakkın ileri sürülebileceği devlet tipine yönelik (*a contrario* olarak) bir kategorileştirmeye gidilmiştir. Bu anlamda self-determinasyon hakkı, halk arasında *ırk, inanç veya renk ayrımı yapan bir devlet* söz konusu olduğunda, o devletin bölünmesi için kullanılabilir bir özellik kazanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, iç self-determinasyon konusunda başarılı olabilen bir devlet -ki bu şartı sağlayan bir devlet liberal demokrasi kriterlerini öyle veya böyle sağlayan bir devlet olacaktır-, en azından 2625 sayılı kararın dili ve genel sistematığından anlaşıldığı kadarıyla dış self-determinasyon ile yüzleşmek zorunda kalmayacaktır.

2625 sayılı kararda “peoples” kavramı için bir tanım yapılmamış olsa da kararın *Eşit Haklar ve Halkların Self-Determinasyonu İlkesi* başlıklı alt bölümünün 7’nci paragrafı bu konuda bir yorumda bulunma imkânı vermektedir. Bir devletin toprak bütünlüğüne saygı öncelikli olsa da self-determinasyon hakkı bağlamında toprak bütünlüğüne saygı duyulması, o devletin bütün halkı temsil eden bir hükümete sahip olmasına bağlıdır.¹²¹ Diğer bir ifade ile devletin bu şartı yerine getirmemesi halinde ayrılma hakkı gündeme gelebilecektir. Ayrılma hakkının tanımı gereğince bu hak, bir devletin nüfusunun yalnızca bir kesimi tarafından kullanılır.¹²² Sonuç olarak 7’nci paragraf, bir devletin genel nüfusuyla kendini bir görmeyen bir grubun “people” olarak değerlendirilebilmesi ve self-determinasyon hakkını

---

¹²⁰ 25 U.N. GAOR Supp. (No. 28) at 121, U.N. Doc. A/8028 (1970)

¹²¹ “The Logic of Secession”, 1980, 89(4), Yale Law Journal, s. 807.

¹²² Donald L Horowitz, “The Cracked Foundations Of the Right To Secede”, 2003, 14(2), Journal of Democracy, s. 5-17.

kullanabilmesi olasılığını ortaya koymaktadır.¹²³

2625 sayılı kararın bir diğer önemli özelliği de kararın sadece sömürgeciliğe karşı mücadeleyi yasal bir zemine kavuşturmakla kalmaması, self-determinasyon hakkını kullanmak için girişilen mücadelede diğer ülkelerden alınacak yardımı da hukuki bir zemine bağlamasıdır. Kararda “[h]er devletin, Şart’ın hükümlerine uygun olarak, *ortak ve ayrı eylem yoluyla*, eşit haklar ve halkların self-determinasyonu ilkesinin gerçekleştirilmesini *teşvik etme* görevi vardır”¹²⁴ denilerek diğer ülkelere de böyle bir müdahalede bulunma konusunda yetki verdiği izlenimi oluşmaktadır. Yalnız bunu takip eden “[h]er devlet, diğer herhangi bir devletin veya ülkenin ulusal birliğinin ve toprak bütünlüğünün kısmen veya tamamen bozulmasını amaçlayan herhangi bir eylemden kaçınmalıdır” cümlesi, bu izlenimin çok da gerçekçi olmadığını kanıtlamakta ve ilk cümlede ifade edilen durumu muğlak bir hale sokmaktadır.¹²⁵

2625 sayılı karar, 1960 tarihli 1514 sayılı kararda geçen “bir ülkenin ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü kısmen ya da tamamen bozmaya yönelik her türlü girişimin, BM Şartı’nın amaç ve ilkeleriyle bağdaşmayacağı” ifadesinden büyük bir sapma göstermektedir. Arsava bu sapmanın nedenini Avrupalı devletlerin değişen politikalarına bağlamaktadır. Buna göre Avrupalı devletlerin (ve özellikle Belçika’nın) self-determinasyonu sınırsız bir şekilde formüle ederek bütün halklar için geçerli olmasını isteme nedeni halkların bağımsızlığına duyulan saygı değildi. Bu durumun nedeni “daha çok cumhuriyetleri sömürge olarak görülen ve dolayısıyla [self-determinasyonun] süjesi olarak bağımsızlık hakkına sahip olduğu düşünülen Sovyetler Birliği’ne ve heterojen nüfuslu yeni üçüncü dünya devletlerine karşı bir tehdit potansiyeli yaratma iradesiydi.”¹²⁶

¹²³ Berdel Aral, “Kollektif Bir İnsan Hakkı Olarak Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı”, 1999-2000, 21-22, İnsan Hakları Yıllığı, s. 111.

¹²⁴ 25 U.N. GAOR Supp. (No. 28) at 121, U.N. Doc. A/8028 (1970)

¹²⁵ Kılınç’a göre Genel Kurul, 30 Kasım 1966 tarih ve 2160 (XXI) sayılı kararla “self determinasyon hakkının kullanılabilmesi için doğrudan veya dolaylı olarak kuvvet kullanılmaması” gerektiği yönünde bir irade ortaya koymuştur. Ancak yazarın bu tespiti doğru değildir. Birincisi, 2160 sayılı kararda bu yönde hiçbir ifade bulunmamaktadır. İkincisi, Kılınç’ın bu tespiti ilişkin kaynak olarak gösterdiği Thornberry’in “Is There a Phoenix in the Ashes--International Law and Minority Rights” başlıklı çalışmasının ilgili sayfasında da bu yönde bir tespit bulunmamıştır. Kılınç, s. 966.

¹²⁶ Arsava, s. 397-398.

2625 sayılı karar hukuki olarak bağlayıcı olmasa da genel görüş Bildiri’de belirlenen ilkelerin uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğu yönündeydi. Şili Bildiri’de belirlenen ilkeleri “uluslararası hukukun yedi temel ilkesi” olarak değerlendirirken,¹²⁷ Kenya daha keskin bir pozisyon alarak Bildiri’de yer alan ilkelerin tavsiye niteliğinde olmadığını, “ancak tüm devletler için bağlayıcı olan uluslararası hukukun genel ilkelerinin bir parçasını” oluşturduğunu savunmuştur.¹²⁸ Yugoslavya ise ilkelerin BM Şartı’ndan türetilmiş ve evrensel uluslararası hukukun ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade ederken, “her devlet için geçerli ve bağlayıcıyı” olduğunu ileri sürmüştür.¹²⁹ Lübnan,¹³⁰ Irak¹³¹ ve Yunanistan¹³² da aşağı yukarı aynı ifadeleri kullanmıştır. Son olarak Türkiye de Bildiri’de hayat bulan yedi ilkenin “[BM]’nin ve çağdaş uluslararası hukuk ve uluslararası düzenin temelini oluşturduğunu” belirterek bu devletler kervanına katılmıştır.¹³³

2625 sayılı kararda ifadesini bulan “iç self-determinasyonun dış self-determinasyonu engelleyeceği” şeklindeki yorum, 1993’de Viyana’da yapılan Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda ortaya çıkan Viyana Bildirisi’nde de teyit edilmiştir.¹³⁴ Self-determinasyonu bir insan hakkı olarak tanımlayan Viyana Bildirisi dış self-determinasyonun “herhangi bir ayırım gözetmeksizin o topraktaki tüm insanları temsil eden bir hükümete” karşı ileri sürülemeyeceğini belirtmektedir. *A contrario* bir değerlendirmeye, böyle bir temsil kabiliyetinden yoksun bir hükümete karşı dış self-determinasyona başvurulabileceği yorumunu yapmak mümkündür.

¹²⁷ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 73. <<https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018> (SUPP)> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

¹²⁸ 25 G.A.O.R. A/C.6/ SR.1182 and Corr. 1, para. 60 <<https://digitallibrary.un.org/record/816666?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

¹²⁹ A/C.6/SR.1178, para. 20 <<https://digitallibrary.un.org/record/816681?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

¹³⁰ A/C.6/SR.1178, para 42.

¹³¹ A/C.6/SR.1180, para. 6 <<https://digitallibrary.un.org/record/816635?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

¹³² A/C.6/SR.1181, para 31 <<https://digitallibrary.un.org/record/816659?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

¹³³ 25 G.A.O.R. A/C.6/ SR.1182 and Corr. 1, para. 40 <<https://digitallibrary.un.org/record/816666?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

¹³⁴ Bildiri metni: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.157_24.pdf> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Wilson ilkelerinden Lenin'e, Atlantik Bildirisi'nden San Francisco Konferansı'na ve nihai olarak BM Şartı'na kadar self-determinasyon, birçok farklı anlamda ve kapsamda tartışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde bir fikir ve ilke olarak gündeme gelen self-determinasyon, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise kademeli olarak yasal bir hak statüsüne kavuşmuştur. Bununla birlikte bu hakkın çerçevesi, dekolonizasyon düşüncesiyle çizilmiştir. Self-determinasyon, sömürgeleştirilmiş halkların siyasi kaderlerini özgürce belirleme hakkına sahip oldukları anlamına gelmiştir. Bu bağlamda, dekolonizasyon paradigmasının dışında herhangi bir genel self-determinasyon hakkının varlığı ise tartışmalı olmuştur.

Self-determinasyon ilkesi/hakkı, yukarıda ifade edilen Lenin ve Wilson'ın çabalarına karşın, BM Şartı'na kadar kapsamlı bir uluslararası hukuk mekanizmasının düzenleme alanı içerisinde yer almamıştır. BM Şartı'nın ön hazırlık aşamasını teşkil eden Dumbarton Oaks Önerileri'nde de yer verilmeyen self-determinasyonun, BM Şartı'nda ele alınmış biçimi de belirsizliklerle doludur. Şart'ın üç maddesinde "ilke" olarak yer verilen bu kavramın ne zaman, nerede, kimler tarafından ve nasıl kullanılacağı konusu uluslararası ilişkiler ve hukukun en tartışmalı konularından biri olagelmıştır. BM Şartı metninin ortaya çıktığı San Francisco Konferansı toplantı ve komisyon tutanaklarının incelenmesi ise, self-determinasyona Şart'ta hangi amaçlarla yer verildiğine dair akıllarda daha fazla soru işareti kalmasına yol açmaktadır.

San Francisco Konferansı'nda self-determinasyon konusunda üç temel tartışma yaşanmıştır. İlk tartışma self-determinasyonun ayrılıkçılık anlamına gelecek dış self-determinasyon mu yoksa öz-yönetim anlamına gelecek iç self-determinasyon mu olduğuna ilişkindir. Bu konudaki ağırlıklı pozisyon ilkenin ayrılıkçılık değil sadece öz-yönetim hakkı anlamına gelmesi durumunda Şart'ın amaçlarıyla uyacağı yönünde olmuştur. Ancak Komite II/4'ün 6'ncı oturumunda yapılan değerlendirmeye göre, her ne kadar BM Şartı vesayet altındaki tüm bölgelerin zorunlu olarak bağımsızlık statüsünü kazanacağını ifade etmese de bağımsızlıkla sonuçlanıp sonuçlanmamasına bakılmaksızın bu bölge halklarına dış self-determinasyon "hakları" tanınmalıydı. Komite'nin bu değerlendirmesi, vesayet altındaki ülkeler özelinde bu durumun dış self-determinasyon konusunda daha geniş bir yorum yapma imkanını doğurmaktadır. Yaşanan ikinci tartışma ise self-determinasyonun bir hak mı yoksa siyasal bir ilkeden ibaret bir kavram mı olduğuna ilişkindir. Bu konudaki belirsizlik tüm Konferans boyunca devam etmiş, bazı toplantı tutanaklarında

bu kavrama ilke olarak bazılarında ise hak olarak yer verilmiştir. Nihayetinde self-determinasyonun bir hak olmaktan ziyade eksik bir ilke olduğu yönünde bir ağırlık oluşmuş ve bu yaklaşım Şart'a self-determinasyon ilkesi olarak yansımıştır. Son tartışma ise self-determinasyon ilkesinden faydalanacak olan özneye ilişkin olmuştur. *Nations ve peoples* tanımları üzerinden kavramsal bir tartışmanın da yaşandığı toplantılar sonucunda “self-determination of peoples” kalıbının arzu edilen sonucu verdiğini ve bundan daha uygun bir kullanım olmadığı üzerinde mutabık kalınmıştır. Ancak esas mesele *peoples*'ın tanımı üzerinde yaşanmış, kimlerin *people* sıfatına haiz olduğu ise muallakta kalmıştır. Bu tartışma, aslında self-determinasyonun kullanımını kısıtlamaya yönelik bir çaba olarak yorumlanabilir. Çünkü *peoples ve nations* tanımları arasındaki kapsam farkı ilkeyi sınırlı bir kullanım alanına tabi tutmaktadır. Koordinasyon Komitesi'nin değerlendirmesinde “self-determination of peoples” ilginç şekilde sadece “halkların” dayanabileceği bir ilke olmaktan öte, herhangi bir saik ile bir araya gelmiş tüm insan gruplarının ileri sürebileceği bir dayanak noktası olarak ele alınmıştır. Ancak önceki toplantılarda yaşanan tartışmalar nedeniyle, tarafımızca bu konuda bir kanaate varmak mümkün değildir.

San Francisco Konferansı'ndaki tartışmalar nedeniyle muğlak bir şekilde bırakılan self-determinasyon ilkesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra BM Şartı'nın kabul edilmesiyle büyük bir antlaşmada ilk kez yer almıştır. Madde 1(2)'de, BM'nin amaçlarından birinin “uluslararası, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek” olduğu belirtilmiştir. BM Şartı'nda self-determinasyon ilkesine yer verilmiş olsa da kavramın herhangi bir tanımına ulaşmak mümkün değildir. Buna karşın Şart, üye devletlere doğrudan yasal yükümlülükler yüklemekten ziyade, azınlık grupların kendi kendini yönetmesine olabildiğince izin verilmesi gerektiğini öngörmüştür.¹³⁵ Şart'ın makul bir okumasından, self-determinasyonun azınlık gruplara egemen devletlerden ayrılma veya sömürgeleştirilmiş halklara bağımsızlık elde etme hakkı verdiği şeklinde bir yorumda bulunmak zor görünmektedir. Zira bu okuma Şart'ın en kutsal ilkesi olarak kabul edilen toprak bütünlüğü ilkesinden büyük bir sapma anlamına gelecektir. Buna karşın self-determinasyonun çok taraflı bir antlaşmada ilk kez ortaya konmuş olması açısından, “BM Şartı'nın kabulü önemli bir dönüm noktasıdır; zira siyasal bir varsayım olan self-determinasyonun yasal bir davranış standardı olarak olgunlaştığını göstermektedir.”¹³⁶

---

¹³⁵ Cassese, s. 43.

¹³⁶ Cassese, s. 43.

1514 sayılı karar bir Genel Kurul kararı olduğu için BM Şartı uyarınca kural olarak bağlayıcı etkisinin olmadığı varsayılmaktadır.¹³⁷ Genel Kurul kararlarının uluslararası hukukun gelişimine katkıda bulunabileceği ise üzerinde uzlaşılan bir konudur.¹³⁸ Ancak bu katkı, karar metninde geçen ifadeler, kararın kabulü sırasında üye devletlerce yapılan açıklamalar ve devlet uygulamaları gibi çeşitli değişkenlere bağlıdır. Aleyhine hiçbir oyun kullanılmadığı 1514 sayılı karar 89 kabul ve 9 çekimser oy ile kabul edilmiştir.¹³⁹ Ancak tüm sömürge güçlerinin karara çekimser kalmaları ve kararın önemli hükümleri konusundaki muhalefetleri, kararın genel bir uluslararası hukuk kuralı yarattığı yönündeki iddiaları zayıflatmaktadır. Her ne kadar en azından karara kabul oyu veren devletler açısından kararın bağlayıcı olduğu yolunda bir iddiayı ileri sürmek mümkün olsa da kararın kabulü sırasında yapılan açıklamalar, bu devletlerin de aklında hukuki bağlayıcılık olmadığına işaret etmektedir. Pek çok devlet self-determinasyonun temel bir *hak* olduğunu ileri sürmekle beraber kararın hukuki statüsü hakkında yorum yapmadıkları gibi, öneriyi sunan bazıları da dahil olmak üzere bu konuya değinen devletler, bu hakkın manevi bir güce sahip olduğunu vurgulamışlardır.¹⁴⁰ Bu bağlamda kabul edildiği sırada hukuki olarak bağlayıcı olmadığı ileri sürülse bile, kararın self-determinasyonun bir hak olduğunu kabul etmesi itibarıyla bu alandaki uluslararası hukukun gelişimine önemli bir katkısı olmuştur.

Self-determinasyon, 1966 İkiz Sözleşmeleri uyarınca yeni bir anlam kazanarak, sözleşmelere taraf devletler açısından bir halkın demokratik öz-yönetim hakkına saygı gösterilmesi olarak ifade edilebilecek bir yükümlülük doğurmuştur. Dahası, self-determinasyon hakkı bu sözleşmelerde sömürgeleştirilmiş ve sömürgeleştirilmemiş halklar açısından farklı sonuçlar doğuracak şekilde karşımıza çıkmıştır. İlk olarak, bağımsız ve egemen devletlerde, daha geniş bir halkla beraber, ancak öyle veya böyle ondan ayırt edilebilecek unsurlara (dil, din, ırk vb.) sahip şekilde yaşayan

¹³⁷ Genel Kurul'un bazı kararlarının bağlayıcı etkisi olduğu kabul edilse de bunların kural olarak tavsiye niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Marko Divac Öberg, "The Legal Effects of Resolutions of the UN Security Council and General Assembly in the Jurisprudence of the ICJ", 2005, 16(5), s. 879-906; Gidon Gottlieb, "The Legitimacy of General Assembly Resolutions", 1978, 17, Israel Yearbook on Human Rights, s. 120-132; Cem Sar, "Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararının Hukuki Değeri", 1966, 21(4), Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s. 227-274.

¹³⁸ Obed Asamoah, "The Legal Effect of Resolutions of the General Assembly", 1964, 3(2), Columbia Journal of Transnational Law, s. 210.

¹³⁹ Cassese, s. 71.

¹⁴⁰ 15 G.A.O.R. 1003,1035,1059 ve 1256.

sömürgeleştirilmemiş halklar, devlet içinde bir tür iç yönetim hakkına sahip olmuşlardır (Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Madde 26). Ancak bu halklar, ana devletlerinden bağımsızlık talep etme hakkını elde edememişlerdir. İkinci olarak, bağımlı bölgelerdeki halklara (koloniler ve vesayet altında bulunanlar) uluslararası statülerini özgürce belirleme hakkı tanınmıştır. Böylece, sömürgeleştirilmiş halklar sömürgeci devletin bir parçası olarak kalmak, bağımsız bir devlet kurmak veya başka bir devletle birleşmek seçeneklerinden birini seçerek kendi siyasi kaderlerini belirleme hakkını elde etmişlerdir.¹⁴¹

BM Şartı'nın kabulünden 1970 yılına kadar, self-determinasyon bir dizi yapısal değişime uğramış ve hukuki statüsü de biçim değiştirmiştir. Birinci olarak, sömürge yönetimine tabi olan tüm halklar, 1514 sayılı karar ile 1966 İkiz Sözleşmeler hükümlerine göre self-determinasyon hakkına sahip olmuşlardır. Bu bağlamda self-determinasyon hakkı, sömürgeleştirilmiş halklara gelecekteki statülerini özgürce belirleme imkânı verirken bu hak, belirli bir kolonyal bölgede yaşayan halka bir bütün olarak ait olmuştur. Diğer bir deyişle eğer tek bir kolonide çeşitli etnik gruplar bir arada yaşıyorsa self-determinasyon hakkı tek seferde kullanılmalı ve tüm etnik gruplar o koloninin tüm topraklarına karşılık gelen tek bir “self” anlamına gelmeliydi. Sömürge yönetimi altında olmayan halkların ise self-determinasyona dayanarak ana devletlerinden bağımsızlık talep etme hakları yoktu. Bu anlamda, 1970 yılı itibariyle self-determinasyon tüm halklar, ancak “sömürgeleştirilmiş tüm halklar” için mevcut olan bir hak görünümünde olmuştur.

Bu yaklaşım esasında, eski sömürgeci güçlerin bölgesel parametrelerinin, sömürge sonrası kurulan devletin uluslararası sınırları olarak kabul edilmesini öngören *uti possidetis* doktrininde karşılık bulmaktaydı.¹⁴² Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Burkina Faso ile Mali arasındaki Sınır Anlaşmazlığına İlişkin Dava'da¹⁴³ benimsediği yaklaşım bu konuda üzerinde durulmaya değerdir. UAD bu davada *uti possidetis* ilkesi ile self-determinasyon arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Divan *uti possidetis* “ilkesinin özünün, bağımsızlığın kazanıldığı andaki ülkesel sınırlara saygı”

---

¹⁴¹ Sterio, s. 11.

¹⁴² Malanczuk, s. 335 (“Afrika'daki dekolonizasyon, Güney ve Orta Amerika'daki eski İspanyol kolonilerinin deneyimlerinden ödünç alınan *uti possidetis* ilkesine dayanıyordu.”)

¹⁴³ The Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali), 1986 I.C.J. 554, Dec. 22, 1986.

olduğunu belirledikten sonra,¹⁴⁴ bu ilkenin “halkların self-determinasyon hakkı ile doğrudan çatıştığını” kaydetmiştir.¹⁴⁵ Bununla birlikte UAD’ye göre, “Afrika’daki bölgesel statükonun sürdürülmesi, bağımsızlıkları için mücadele eden halkların başarılarını korumak ve kıtayı birçok fedakarlık sonucu elde edilen kazanımlardan mahrum bırakacak bir karışıklıktan kaçınmak için genellikle en akıllıca yol olarak görülmektedir. Hayatta kalmak, gelişmek ve her alanda bağımsızlıklarını kademeli olarak pekiştirmek için ihtiyaç duyulan istikrarın temel şartı, Afrika devletlerini kolonyal sınırlara saygı göstermeye ve halkların self-determinasyonu ilkesinin yorumlanmasında bunu hesaba katmaya teşvik etmektedir.”¹⁴⁶

Orenlichter’in de belirttiği gibi self-determinasyon hakkı, 1970’lerle birlikte dekolonyalizm bağlamı dışında yorumlanabilecek bir hak olma yolunda gelişme göstermiş ve egemen devletlerinden bağımsız olmak isteyen halklar tarafından da başvurulabilecek bir yöntem görünümüne bürünmüştür.¹⁴⁷ Yukarıda da belirtildiği üzere, 1970 yılında BM Genel Kurulu’nun aldığı 2625 sayılı karar, BM Şartı’ndaki self-determinasyon ilkesini bir koloninin veya kendi kendini yönetemeyen bir bölge halkının siyasi kaderini özgürce belirleme hakkı olarak tasvir etmektedir. Karar ayrıca, sömürgecilik bağlamının dışında değerlendirildiğinde, ırk, inanç ve/veya renk ayrımı yapmadan o topraklara ait tüm insanları temsil eden bir devletin toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerekliliğini vurgulamaktadır. Burada kullanılan dil, siyasi karar alma sürecine erişiminin engellenmesi durumunda, ırksal veya dini gruplara self-determinasyon ve potansiyel olarak da o devletten ayrılma hakkını verecek şekilde yorumlanmıştır.¹⁴⁸ Orenlichter de 2625 sayılı karara dayanarak yaptığı değerlendirmede ayrılma hakkını, genel nüfustan ayrı grupların eşitlik temelinde siyasal katılım hakları engellendiğinde başvurabileceği son çare olarak ifade etmiştir.¹⁴⁹

Bu görüşün aksine örneğin Horowitz, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dekolonizasyon hareketinin genel halktan ayrı alt bir grup için self-

¹⁴⁴ The Case Concerning the Frontier Dispute, para. 23.

¹⁴⁵ The Case Concerning the Frontier Dispute, para. 25.

¹⁴⁶ The Case Concerning the Frontier Dispute, para. 25.

¹⁴⁷ Diane F Orenlichter, “International Responses to Separatist Claims: Are Democratic Principles Relevant?” in Stephen Macedo and Allen Buchanan (Ed.), *Secession and Self-Determination*, New York University Press, New York, 2003, s. 22.

¹⁴⁸ Hüseyin Kalaycı, “Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı?”, 2009, 54, *Liberal Düşünce Dergisi*, s. 184.

¹⁴⁹ Orenlichter, s. 23.

determinasyon hakkını doğurmadığını, çünkü “yabancı egemenliği sona erdiğinde, self-determinasyon hakkının kullanıldığını” ileri sürmüştür.¹⁵⁰ Horowitz self-determinasyon hakkını tek seferlik kullanılan bir hak bağlamında değerlendirmiştir. Yine Horowitz, 2625 sayılı karar azınlık gruplarının self-determinasyon hakkına sahip olduğu fikrini ileri sürmektedir. Horowitz bu iddiasını kararın kabul edildiği sırada hem Doğu hem de Batı bloku ülkelerinin Biafran Savaşı’nda Ibo’yu, 1960’ların başlarında Belçika-Kongo savaşındaki etnik grupları veya dünyanın herhangi başka yerlerindeki ayrılıkçı grupları desteklemek konusunda son derece isteksiz oluşlarıyla temellendirmektedir.¹⁵¹ Kararın görüşme tutanakları da Horowitz’i destekler niteliktedir. Örneğin Kanada delegasyonu, self-determinasyon hakkının geniş bir formülasyonunun farklı etnik kökenden gelen birçok grubun bulunduğu bir devletin parçalanmasını haklı çıkaracağı ve “tam bağımsızlık” anlamına gelebileceği konusundaki endişelerini dile getirmiştir.¹⁵² Aynı şekilde Polonya “mevcut sınırların” istikrarı konusundaki endişelerini vurgularken, Hindistan “self-determinasyon hakkının egemen ve bağımsız devletler için geçerli olmadığı” görüşünü defaatle ifade etmiş, buna gerekçe olarak da aksi bir durumun “egemen devletlerin parçalanmasına, dağılmasına ve ayrılmasına” yol açacağını belirtmiştir.¹⁵³

2625 sayılı karar geniş bir self-determinasyon hakkı verecek şekilde yorumlansa bile, böyle bir hakkın doğrudan uluslararası hukukun bir parçası olacağı anlaşılmamalıdır. Antonio Cassese,¹⁵⁴ Ian Brownlie¹⁵⁵ ve Peter Malanczuk¹⁵⁶ gibi alanın önde gelen yazarları, kolonyal bağlam dışındaki halklara self-determinasyon hakkını bahşeden herhangi bir uluslararası hukuk

---

¹⁵⁰ Donald L Horowitz, “A Right to Secede?” in Stephen Macedo and Allen Buchanan (Ed.), *Secession and Self-Determination*, New York University Press, New York, 2003, s. 60.

¹⁵¹ Horowitz, s. 61.

¹⁵² 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 98-99. <[https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018\(SUPP\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018(SUPP))> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

¹⁵³ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 19, 25, 21. <[https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018\(SUPP\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018(SUPP))> (sırasıyla) Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

¹⁵⁴ Cassese, s. 123, 124.

¹⁵⁵ Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, 2008, s. 601–602.

¹⁵⁶ Malanczuk, s. 333 (“Bazı devletler, [kolonyal olmayan rejimler altında yaşayan] Filistin ve Güney Afrika halklarının [self-determinasyon hakkını tanıyan Genel Kurul] kararına karşı çıkarken, self-determinasyon hakkının ‘sömürge’ bağlamı dışında geçerli olmadığını savunarak muhalefetlerini dile getirdiler”).

normunun bulunduğu konusunda şüphecidir. Dahası Crawford, “1945’ten bu yana süregelen devlet uygulamalarının, devletlerin sömürge bağlamı dışında tek taraflı ayrılmayı tanıma veya kabul etme konusunda açıkça aşırı isteksiz oluşunu gösterdiğini” belirtmektedir.¹⁵⁷ Crawford’a göre, ister bir oylama isterse de savaşım yoluyla olsun, uluslararası hukuk kapsamında ayrılma hakkı diye bir uygulama bulunmamaktadır ve self-determinasyon hakkı “[ana devletin] anayasal sistemine katılımı ve onun toprak bütünlüğüne saygı temelinde sağlanmalıdır.”¹⁵⁸

2625 sayılı karar, sömürge halkları ve devlet olarak örgütlenmiş topluluklar için self-determinasyon hakkını tanıdığı ölçüde, ilkenin kodifikasyonu için bir gelişim olarak kabul edilebilir. Hatta Simpson’a göre karar, self-determinasyon konusunda BM hukukunun en büyük gelişimini temsil etmektedir.¹⁵⁹ Ancak “peoples” tanımı için önemli çıkarımları olsa da 7’nci paragrafın iki nedenden ötürü bir kodifikasyon olarak değerlendirilmesi güçleşmektedir. Birincisi, görüşmeler sırasında, tüm delegeler maddenin bu şekilde formüle edilmesinden yana olmamıştır. Örneğin Kanada ve diğer birkaç devlet tarafından da desteklenen İtalya’nın 7’nci madde önerisi şöyleydi: “Tam egemenlik ve bağımsızlığa sahip olan ve nüfuslarının tamamını temsil eden bir hükümete sahip olan devletlerin, o nüfus bakımından halkların eşit hakları ve self-determinasyonu ilkesine uygun olarak hareket ettikleri kabul edilecektir. Yukarıdaki paragraflardaki hiçbir şey, bu devletlerin toprak bütünlüğünü veya siyasi birliğini tamamen veya kısmen zedeleyecek herhangi bir eyleme izin verdiği şeklinde yorumlanmayacaktır.”¹⁶⁰

Self-determinasyon kapsamında, “self”in siyasi geleceğine demokratik bir şekilde karar verebilmesi için, ortak bir kimliğe ve belirli bir bölgeyle bağlantısı olan bir grup kimliğine sahip olması gerekir. Bu grubun toplu şekilde kullanılması gereken self-determinasyon hakkını kullanabilmesi için ise “people” olarak nitelendirilmesi şartı aranır. Nanda’ya göre, bir grubun ne zaman “people” olarak nitelendirildiğini belirlemek için iki aşamalı bir test

¹⁵⁷ James Crawford, “State Practice and International Law in Relation to Secession”, 1999, 69(1), British Yearbook of International Law, s. 114.

¹⁵⁸ Crawford, s. 116.

¹⁵⁹ Simpson, (1996), s. 271.

¹⁶⁰ 25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 45. <[https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018\(SUPP\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018(SUPP))> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020. Öneride “peoples” yerine “population” ifadesinin kullanılıyor oluşu not edilmelidir.

uygulanır.¹⁶¹ Geleneksel iki bölümlü test ilk olarak, üyelerinin ortak bir ırksal geçmiş, etnik köken, dil, din, tarih ve kültürel mirası ne ölçüde paylaştığını belirlemek için grubun “nesnel” unsurlarını inceler.¹⁶² Bir diğer önemli nesnel faktör de grubun hak talep ettiği bölgenin toprak bütünlüğüdür.¹⁶³ Testin “öznel” ikinci aşaması, grup içindeki bireylerin kendilerini ne ölçüde bilinçli olarak ve topluca ayrı bir “people” olarak algıladıklarının incelenmesini gerektirir.¹⁶⁴ Bu, bir topluluğun ortak bir değer duygusunu ve geleceği için ortak hedeflerini açıkça ifade etmesini gerektirir. Bir başka öznel faktör ise grubun yaşayabilir bir siyasi varlık oluşturma derecesidir.¹⁶⁵

Bir grubun “people” olarak tanımlanıp tanımlanmadığı o grubun self-determinasyon hakkının belirlenmesi açısından sorulacak ilk sorulardan biridir. Bununla birlikte, bu soruya olumlu cevap verilmesi, o grubun bağımsız devlet kurmak için *ipso facto* self-determinasyon hakkını elde ettiği anlamına gelmez. Bu daha ziyade o grubun iç self-determinasyon yoluyla yerleşik olduğu devlet içinde, o devletteki daha geniş “people” veya “peoples” ile eşit derecede iyi bir yönetimi hak ettiğine işaret etmelidir. Ne ki bu yönetim herhangi bir grubu temsil etme veya insani şekilde hükmetme görevlerini yeteri derecede yerine getirmez, o zaman “people” olarak tanımlanabilecek gruplar dış self-determinasyon yolunu tercih edebilirler.

Günümüz liberal demokrasileri, kapsayıcı bir merkezi devlet içindeki küçük azınlık gruplarının öz-yönetim taleplerini karşılayacak bir yönetim anlayışı sunmaktadır. Zira bu yolla azınlık grubu (ya da “people”) gerçek bir devletin egemenlik yetkilerini kullanma kapasitesine sahip olmasa da özellikle yerel yönetimler aracılığıyla belli seviyede bir hükmetme erkini elinde tutmaktadır. 20’nci yüzyılda yaşanan üç dalga (Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Wilson’ın öncülük ettiği, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dekolonizasyon ve Sovyetlerin yıkılması sonrası post-komünist dönem) sonucunda self-determinasyon sadece sömürgelerin dayanabileceği bir ilke olmaktan çıkarak, hem bir hakka evrilmiş hem de kolonyal bağlam dışında da kullanılabilir şekilde alanı genişlemiştir. BM Şartı dışında BM’nin diğer

---

¹⁶¹ Ved P Nanda, “Self-Determination Under International Law: Validity of Claims to Secede”, 1981, 13(2), Case Western Reserve Journal of International Law, s. 275-276.

¹⁶² Nanda.

¹⁶³ Brilmayer, s. 178.

¹⁶⁴ Nanda, 276.

¹⁶⁵ Nanda.

kararlarında da sıklıkla vurgulanan bu hak, artık günümüzde uluslararası hukukun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki self-determinasyon konusundaki tartışmalar en az iki alanda devam etmektedir. Artık self-determinasyonun hak olmadığı yolunda kuvvetli bir iddiaya rastlamak pek mümkün olmasa da bu hakka kimin sahip olduğu, ne şekilde (iç self-determinasyon-dış self-determinasyon) ve hangi durumlarda meşru olarak kullanılabileceği tartışmaları hala oldukça sıcaktır.¹⁶⁶

KAYNAKÇA

“Documents of The United Nations Conference on International Organization”, Volume 3, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

“Documents of The United Nations Conference on International Organization”, Volume 6, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

“Documents of The United Nations Conference on International Organization”, Volume 8, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

“Documents of The United Nations Conference on International Organization”, Volume 10, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

“Documents of The United Nations Conference on International Organization”, Volume 17, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

“Documents of The United Nations Conference on International Organization”, Volume 18, <<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim Tarihi 11 Kasım 2020.

“The Logic of Secession”, 1980, 89(4), Yale Law Journal, s. 802-824.

<<https://digitallibrary.un.org/record/1300969/usage?ln=en>> Erişim

---

¹⁶⁶ Kalaycı.

Tarihi 11 Kasım 2020.

<<https://digitallibrary.un.org/record/851765?ln=en>> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020.

<<https://www.britannica.com/topic/self-determination>> Erişim Tarihi 10 Kasım 2020.

<<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>> Erişim Tarihi 10 Kasım 2020.

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.157_24.pdf> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

<<https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>> Erişim Tarihi 07 Kasım 2020.

<<https://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html#1960s>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

<<https://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html#1960s>> Erişim Tarihi 16 Kasım 2020.

15 G.A.O.R. 1003,1035,1059 and 1256.

15 G.A.O.R. 1073, 1104, 1136, 1138, 1200, 1249,1283.

25 G.A.O.R. A/C.6/ SR.1182 and Corr. 1 <<https://digitallibrary.un.org/record/816666?ln=en>> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020.

25 G.A.O.R. Supp. No.18, s. 110. <[https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018\(SUPP\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/8018(SUPP))> Erişim Tarihi 17 Kasım 2020.

25 U.N. GAOR Supp. (No. 28) at 121, U.N. Doc. A/8028 (1970)

A/C.6/SR.1178 <<https://digitallibrary.un.org/record/816681?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

A/C.6/SR.1180 <<https://digitallibrary.un.org/record/816635?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

A/C.6/SR.1181 <<https://digitallibrary.un.org/record/816659?ln=en>> Erişim Tarihi 14 Kasım 2020.

Akbulut O, Barış İçinde Yaşamın Hukuki Zemini, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Aral B, “Kollektif Bir İnsan Hakkı Olarak Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı”, 1999-2000, 21-22, İnsan Hakları Yıllığı, s. 109-120.

Arsava F, “Halkların Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkının Tarihi ve Günümüzde Getirdiği Problemler”, 2013, 8(Prof.Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan), Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, s. 387-404.

Asamoah O, “The Legal Effect of Resolutions of the General Assembly”, 1964, 3(2), Columbia Journal of Transnational Law, s. 210-230.

Berman O, “Sovereignty In Abeyance: Self-Determination And International Law”, 1988, 7(51), Wis. Int’l LJ, s. 52-103.

Bossuyt M, Guide to the “Travaux Préparatoires” of the International Covenant on Civil and Political Rights, Martinus Nihioff Publishers, 1987.

Brilmayer L, “Secession And Self-Determination: A Territorial Interpretation”, 1991, 16, Yale J. Int’l L, s. 177-202.

Brownlie I, Principles of Public International Law, Oxford University Press, 2008.

Busquets B, Morality and Legality of Secession, Springer International Publishing, 2020.

Cassese A, Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal, 2. Baskı, Cambridge University Press, 1996.

CCPR/C/76/Add.6

Crawford J, “State Practice and International Law in Relation to Secession”, 1999, 69(1), British Yearbook of International Law, s. 85-117.

Cvijic S, “Self-Determination As A Challenge To The Legitimacy Of Humanitarian Interventions: The Case Of Kosovo”, 2007, 8(1), British Yearbook of International Law, s. 85-117.

Daes E, “An Overview Of The History Of Indigenous Peoples: Self-Determination And The United Nations”, 2008, 21(1), Cambridge Review of International Affairs, s. 7-26.

Danspeckgruber W, The Self-Determination Of Peoples: Community, Nation, And State In An Interdependent World. Lynne Rienner Publishers, 2002.

Draft International Covenants on Human Rights, UN General Assembly,

10th Session, 1 July 1955, A/2929. <<https://undocs.org/en/A/2929>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

Duursma J. C, *Fragmentation and the International Relations of Micro-states: Self-determination and Statehood*, Cambridge University Press, 1996.

Fisch J, *The Right of Self-Determination of Peoples: The Domestication of an Illusion*, (Çev: Anita Mage), Cambridge University Press, New York, 2015.

GA Res. 1514, UN GAOR, 15th Sess., Supp. No. 16, at 66, UN Doc. A/4684 (1960).

GA Res. 1654, UN GAOR, 16th Session (1960). <[https://undocs.org/en/A/RES/1654\(XVI\)](https://undocs.org/en/A/RES/1654(XVI))> Erişim Tarihi 16 Kasım 2020.

General Assembly, 15th session: 947th plenary meeting, Wednesday, 14 December 1960, New York <<https://digitallibrary.un.org/record/747044?ln=en>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2020.

Gilchrist H, “Colonial Questions at the San Francisco Conference”, 1945, 39(5), *The American Political Science Review*, s. 982-992.

Gottlieb G, “The Legitimacy of General Assembly Resolutions”, 1978, 17, *Israel Yearbook on Human Rights*, s. 120-132.

Griffioen C, *Self-Determination as a Human Right: The Emergency Exit of Remedial Secession*, Science Shop of Law, Utrecht, 2010.

Gunter M. M, “Self—Determination or Territorial Integrity: The United Nations in Confusion”, 1979, 141(3), *World Affairs*, s. 203-216.

Hannum H, “Rethinking Self-Determination”, 1993, 34(1), *Va. J. Int’l L.*, s. 1-69.

Horowitz D. L, “A Right to Secede?” in Stephen Macedo and Allen Buchanan (Ed.), *Secession and Self-Determination*, New York University Press, New York, 2003.

Horowitz D. L, “The Cracked Foundations Of the Right To Secede”, 2003, 14(2), *Journal of Democracy*, s. 5-17.

Ibhawoh B, “Testing The Atlantic Charter: Linking Anticolonialism, Self-Determination And Universal Human Rights”, 2014, 18(7-8), *The International Journal of Human Rights*, s. 842-860.

Kalaycı H, “Kendi Kaderini Tayin Kimlerin Hakkı?”, 2009, 54, Liberal Düşünce Dergisi, s. 179-197.

Kelsen H, “The Old and the New League: The Covenant and the Dumbarton Oaks Proposals”, 1945, 39(1), The American Journal of International Law, s. 45-83.

Kelsen H, The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems, 7. Baskı, The Lawbook Exchange, 2000.

Kılınç D, “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”, 2008, 12(1), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 949-982.

Kirgis F. L, “The Degrees Of Self-Determination In The United Nations Era”, 1994, 88(2), The American Journal of International Law, s. 304-310.

Koçak M, “Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri”, 2018, 23(38), Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 85-148.

Koskenniemi M, “National Self-Determination Today: Problems Of Legal Theory And Practice”, 1994, 43(2), International and Comparative Law Quarterly, s. 241-269.

Kuokkanenbio R, “Self-Determination and Indigenous Women’s Rights at the Intersection of International Human Rights”, 2012, 34(1), Human Rights Quarterly, s. 225-250.

Lenin V. I, Collected Works Volume 22, Progress Publishers, Moscow, 1964.

Lynch A, “Woodrow Wilson And The Principle Of National Self-Determination: A Reconsideration”, 2002, 28(2), Review of International Studies, s. 419-436.

Malanczuk P, Akehurst’s Modern Introduction to International Law, 7. Baskı, Routledge, 1997.

Masaryk T. G, Making of a State: Memories and Observations 1914-1918, George Allen and Unwin Ltd, London, 1927.

Mccorquodale R, “Self-Determination: A Human Rights Approach”, 1994, 43(4), The International and Comparative Law Quarterly, s. 857-885.

Meissner B, “The Right of Self-Determination after Helsinki and Its

Significance for the Baltic Nations”, 1981, 13(2), Case Western Reserve Journal of International Law, s. 375-384.

Nanda V. P, “Self-Determination Under International Law: Validity of Claims to Secede”, 1981, 13(2), Case Western Reserve Journal of International Law, s. 257-280.

Orenlichter D. F, “International Responses to Separatist Claims: Are Democratic Principles Relevant?” in Stephen Macedo and Allen Buchanan (Ed.), *Secession and Self-Determination*, New York University Press, New York, 2003.

Öberg M. D, “The Legal Effects of Resolutions of the UN Security Council and General Assembly in the Jurisprudence of the ICJ”, 2005, 16(5), s. 879-906.

Pomerance M, *Self-Determination in Law and Practice: The New Doctrine in the United Nations*, Martinus Nijhoff Publishers, 1982.

Quane H, “The United Nations And The Evolving Right To Self-Determination”, 1998, 47(3), *International and Comparative Law Quarterly*, s. 537-572.

Ramcharan B. G, “Individual, Collective and Group Rights: History, Theory, Practice and Contemporary Evolution”, 1993, 1(1), *International Journal of Group Rights*, s. 27-44.

Sar C, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararının Hukuki Değeri”, 1966, 21(4), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 227-274.

Simpson B, “The United States And The Curious History Of Self-Determination”, 2012, 36(4), *Diplomatic History*, s. 675-694.

Simpson G. J, “The Diffusion of Sovereignty: Self-Determination in the Post-Colonial Age”, 1996, 32(2), *Stanford Journal of International Law*, s. 255-286.

Spiry E, “From Self-Determination to a Right to Self-Development for Indigenous Groups”, 1995, 38(129), *German Yearbook of International Law*, s. 129-152.

Sterio M, *The Right to Self-Determination Under International Law*, New York: Routledge, 2013.

Summers J. *Peoples and International Law*, 2. Baskı, Brill Nijhoff,

Leiden, 2. Baskı, 2014.

The Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali), 1986 I.C.J. 554, Dec. 22, 1986.

Throntveit T, “The Fable Of The Fourteen Points: Woodrow Wilson And National Self-Determination”, 2011, 35(3), Diplomatic History, s. 445-481.

United Nations General Assembly Official Records, 17th Session, 1066th Plenary Meeting, 27 November 1961 <<https://digitallibrary.un.org/record/744214?ln=en>> Erişim Tarihi 16 Kasım 2020.

Wilson H, International Law And The Use Of Force By National Liberation Movements, Clarendon Press, Oxford, 1988.

Yearbook of United Nations 1946-47.